

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID INSTITUTIONEN BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2014: 10
ISSN 1654-0247

Att främja barns delaktighet
En studie av barnbibliotekariers syn på barns delaktighet i
barnverksamheter på folkbibliotek

ANNA LAGERSTRÖM
ANETTE LUNDGREN

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© **Författaren/Författarna**
Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: Att främja barns delaktighet: En studie av barnbibliotekariers syn på barns delaktighet i folkbibliotekets barnverksamheter

Engelsk titel: To promote children's participation: A study of some children's librarians' approach on children's participation in the activities of public libraries.

Författare: Anna Lagerström och Anette Lundgren

Färdigställt: 2014

Handledare: Jan Larsson och Nasrine Olsson

Abstract: The objective of this thesis is to explore the prerequisites for children's participation in the activities of the public library as expressed by six children's librarians. Qualitative semi-structured interviews were carried out to investigate how the librarians interpreted the concept of participation and viewed power issues between children and adults. Further, difficulties and possibilities experienced in working with children's participation and manifestations of children's participation in everyday library work were also investigated. The theoretic framework of the thesis was based on childhood theory together with concepts drawn from Gallagher on childhood and power relationships in work involving children's participation. The results reveal that participation is viewed as a complex and problematical concept. The informants interpretations vary from participation as passive observers to involvement, at least to the extent of being asked to participate in the planning of activities at libraries. Although aware of the imbalance of power between adults and children, the informants described difficulties in allowing children to take control. A lack of time was found to be the greatest hinder in working with participation. Time, they argue, is required in order to create security, to build relationships and to be able to reflect on participation processes. The most common manifestation of children's participation is the use of children's suggestions for buying library materials. However, we conclude that children are in fact participative in that they have access to libraries guided by a child perspective. Children are listened to and respected by the children's librarians although there is still much that can be done to improve the extent of children's participation in everyday library work.

Ämnesord: barnbibliotekariers, folkbibliotek, barnavdelningar, barns delaktighet, barnkonventionen, barnverksamhet

Innehåll

1. Inledning.....	4
1.1 Bakgrund	5
1.2 Problembeskrivning	6
1.2.1 Avgränsningar.....	8
1.2.2 Syfte.....	8
1.2.3 Frågeställningar	8
1.3 Disposition.....	9
2. Tidigare forskning och annan litteratur	10
2.1 Delaktighetsprocesser.....	10
2.2 Barns delaktighet i vardaglig biblioteksverksamhet	14
2.3 Barns delaktighet vid projekt och större förändringar	15
2.4 Sammanfattning.....	16
3. Teoretiskt ramverk.....	18
3.1 Syn på barn och barndom	18
3.2 Maktförhållanden och barns delaktighet.....	19
4. Metod.....	21
4.1 Urval	21
4.2 Testintervjuer.....	21
4.3 Intervjuguide	22
4.4 Genomförande	23
4.5 Bearbetning av materialet.....	24
5. Resultat	25
5.1 Presentation av barnbibliotekarierna och deras barnverksamhet	25
5.2 Tolkning av begreppet barns delaktighet.....	25
5.3 Barnbibliotekariernas syn på maktförhållanden mellan barn och vuxna	27
5.4 Barnbibliotekariernas syn på svårigheter och möjligheter i att främja delaktighet	29
5.5 Delaktighet i barnbibliotekariernas vardagliga arbete.....	31
5.6 Bemötande främjar delaktighet.....	34
6. Tolkning och diskussion.....	36
6.1 Demokrati ur ett delaktighetsperspektiv.....	36
6.2 Att främja barns delaktighet genom att skapa goda relationer.....	38
6.3 Att skapa förutsättningar för delaktighet	39

6.4 Metoder för att främja barns delaktighet.....	41
6.5 Mål- och styrdokument för barnverksamheterna	42
6.6 Metodologiska reflektioner.....	42
7. Slutsatser.....	44
7.1 Hur tolkas begreppet barns delaktighet?.....	44
7.2 Hur ser barnbibliotekarierna på maktförhållanden mellan barn och vuxna?.....	44
7.3 Vilka svårigheter och möjligheter upplever barnbibliotekarierna finns i arbetet med barns delaktighet?.....	44
7.4 Hur manifesteras barns delaktighet i vardaglig barnverksamhet på sex folkbibliotek? ...	45
7.5 Förslag till vidare forskning	46
Sammanfattning.....	47
Litteraturförteckning.....	49
Bilaga 1	52
Bilaga 2	53

1. Inledning

Hur kommer det sig att många bibliotekarier upplever att det är svårt att göra barn delaktiga? Vi är yrkesverksamma barnbibliotekarier och känner igen oss i osäkerheten kring barns delaktighet, trots att den funnits med som mål i styrdokument och riktlinjer för verksamheter som vänder sig till barn i ett par årtionden. Barbro Johansson (2010, s. 23) beskriver dessutom läget för barn i Sverige som att de aldrig tidigare varit så sedda och lyssnade till som idag. Vuxenvärlden arbetar ständigt på att sätta sig in i barnens värld för att ge utrymme för barns perspektiv. Barn har rätt att bli bemötta och sedda som individer och inte som en homogen grupp. Om det är på det viset, varför har vi inte kommit längre i arbetet med att involvera barn i planering och utförande av aktiviteter på folkbiblioteken? Är det kanske så att det inte är det sistnämnda som är utmärkande för hur barnbibliotekarier på folkbibliotek gör barn delaktiga? Det kanske snarare handlar om att bemöta barnen och utforma barnavdelningen på ett sätt som främjar att barn och unga kan använda folkbiblioteket?

Artikel 12 i *FN:s konvention om barnets rättigheter*, barnkonventionen (1989), slår fast att varje barn har rätt att uttrycka sin åsikt i frågor som rör dem, med beaktande av barnets mognad och ålder. Artikel 12 är en av fyra huvudprinciper i barnkonventionen. Huvudprinciperna är övergripande och ska utgöra analysverktyg, när det övriga innehållet i barnkonventionen tolkas. En annan av huvudprinciperna är artikel 3, vilken slår fast att man alltid ska ha barnets bästa för ögonen vid åtgärder som rör barnet. I litteraturen kring barnkonventionen och barns delaktighet skrivs det ofta om balansgången mellan att låta barnet vara aktör och att ge barnet skydd. Inom folkbiblioteksverksamheten vilar tyngdpunkten möjligen mer på att barnen ska vara aktörer än att de behöver skydd. Skyddsaspekten finns ändå med även i bibliotekens sfär, folkbiblioteken ska vara platser där man som besökare, barn som vuxen, känner sig välkommen, trygg och säker. När sådana förutsättningar finns kanske man även vågar uttrycka sina önskemål och synpunkter på verksamheten.

Skriften *På barns och ungas villkor* (2003) från Svensk biblioteksförening, som innehåller rekommendationer för folkbibliotekens barn- och ungdomsverksamhet, bygger delvis på artikel 12 i barnkonventionen och uttrycker bland annat att barn ska ges möjlighet att påverka biblioteksverksamheten. Innehållet i artikel 3 i barnkonventionen genomsyrar riktlinjerna och det står tydligt att man anser att det ska finnas ett barnperspektiv i verksamheten på folkbiblioteken.

Barnombudsmannen (BO), är den statliga myndighet i Sverige som har som uppgift att arbeta för att barnkonventionen efterlevs av bland annat kommunerna i deras verksamheter. BO har vartannat år sedan 1995 kartlagt kommunernas arbete med att implementera barnkonventionen. 2007 hade 78 procent av kommunerna bestämt att de skulle arbeta enligt barnkonventionen, men vid BO:s rapportering 2008 konstaterades att det var långt kvar till målet att omsätta konventionens innehåll i praktiken.

Flera texter som vi har läst om barns delaktighet pekar på att det behövs mer forskning i ämnet och ett stort problem som nämns är att det saknas metoder för arbetet med barns delaktighet (Sandin 2011, s.196; Rydsjö och Elf 2007). Vi tyckte att det lät intressant, men började fundera på om det verkligen bara är metoder som saknas? Kan det finnas

fler faktorer som påverkar möjligheten till barns delaktighet? Är det barnbibliotekarierna själva som står i vägen för barnens delaktighet på biblioteken? Vilken syn på barns delaktighet har de? Har de reflekterat kring vad delaktighet är och hur den kan omsättas i barnbibliotekariearbetets olika områden? Hur ser deras lokala mål- och handlingsplaner ut och hur omsätter de dessa i praktiken? Vi tycker att det vore intressant att fördjupa oss i ämnet och lägga tyngdpunkten på frågan utifrån barnbibliotekariers syn på barns delaktighet. Ser de barnet som kompetent, och om så är fallet, gäller det i alla situationer? Kan det finnas hinder i biblioteksorganisationen för arbetet med barns delaktighet?

1.1 Bakgrund

I flera texter, som behandlar barns delaktighet, lyfter man fram vikten av att man som vuxen och yrkesverksam har reflekterat kring sitt förhållningssätt angående barn och barns rätt att uttrycka sina åsikter för att kunna påverka sin tillvaro. Bland andra nedanstående författare ger uttryck för det i de texter av dem som vi presenterar.

På uppdrag av Länsbiblioteken i Mellansverige (LIM) har Amira Sofie Sandin (2011, s. 196f.) studerat ett antal läsförbättringsprojekt på bibliotek utifrån olika aspekter, däribland barns delaktighet. Hon konstaterar att det behövs kompetens för att arbeta med barns delaktighet och för att utforma metoder för detta i barnbibliotekens verksamheter. Sandin uppmärksammar skillnaden mellan deltagande och delaktighet. Deltagande innebär ett tydligt maktförhållande mellan vuxna och barn, där vuxna har planerat aktiviteten. Delaktighet däremot innebär snarast att barn och vuxna agerar under jämställda former. I begreppet delaktighet ligger att barn har inflytande över situationen, att de blir lyssnade på och att barns perspektiv får utrymme i arbetsprocessen. När barns åsikter har tillvaratagits i både planering och innehåll av aktiviteterna kan det räknas som att de har varit delaktiga. Dessutom säger Sandin att det inte är avsikten som räknas, utan resultatet man uppnår och att det är viktigt att resultatet går att kontrollera genom utvärdering. Hon menar att det inte på något sätt är bättre eller sämre att barn har varit delaktiga, det passar mer eller mindre bra i olika fall och situationen styr, reflektion över när och på vilket sätt man ska ha barn delaktiga är nödvändig (Sandin, 2011, s. 196f.).

I förordet till en rapport som Monica Nordenfors (2010, s. 5) har gjort för *Tryggare och mänskligare Göteborgs* räkning, sägs ett av bokens centrala teman vara vuxnas maktposition gentemot barnen. En av hennes slutsatser efter att ha kartlagt forskningen i ämnet är att vuxna behöver vara medvetna om sin egen hållning gentemot barn, genom att reflektera över och kontrollera sina uppfattningar i frågan. Nordenfors beskriver att det ofta är upp till enskilda tjänstemän att utforma arbetet, vilket gör att medvetenheten kring synen på barn och deras rättigheter skiljer sig åt. Medvetenheten hos tjänstemännen anses därför vara av största relevans för att göra barn delaktiga. Rapporten utfördes som ett led i arbetet med att implementera barnkonventionen i Göteborgs stad och att säkerställa barns delaktighet i arbetet.

Ingrid Pramling Samuelsson och Sonja Sheridan (2003, s. 70), diskuterar delaktighet som värdering och som pedagogik. Enligt författarna innebär skillnaden i begreppen att delaktighet som värde handlar om vuxnas inställning och attityder till barn och deras rättigheter, medan delaktighet som pedagogik innebär att det ges utrymme att praktiskt

genomföra arbete där barn är delaktiga. Liksom ovanstående författare konstaterar Pramling Samuelsson och Sheridan (2003, s. 79) att den vuxne behöver bli medveten om sin egen hållning till barn och deras rätt att vara delaktiga för att kunna nå delaktighet i verksamheten.

1.2 Problembeskrivning

I vårt arbete som barnbibliotekarier möter vi varje dag olika barn, dels de som kommer på sin fritid med eller utan föräldrar, men även i grupp, från förskola och skola. Den största delen av tiden ägnar vi åt att tipsa om böcker, hjälpa till att hitta samt låna ut medier. Något som däremot förekommer sällan, men som vi vill ska bli en lika självklar del av vårt arbete, är att göra det möjligt för barnen att föra fram sina idéer, få dem tillvaratagna och i och med det ha möjlighet att bli delaktiga i bibliotekets barnverksamhet. Vi har upplevt att det av flera anledningar är svårt att involvera barn i verksamheten, så att de blir delaktiga i planerande, såväl som genomförande av aktiviteter. I flera uppsatser kring barns delaktighet har vi sett att man kommit fram till att det brister i att det inte finns några utarbetade metoder för hur delaktigheten från barn ska gå till. Vår undersökning skulle kunna fylla en lucka inom ämnet, eftersom vi undersöker hur förutsättningar till barns delaktighet kan skapas, genom att ta reda på hur barnbibliotekarier ser på barns delaktighet samt maktrelationer mellan barn och vuxna.

Kerstin Rydsjö och AnnaCarin Elf (2007, s. 135) beskriver att arbetet med barns delaktighet i biblioteksverksamhet, vid tiden för utförandet av deras arbete var mer eller mindre långt framskridet i olika kommuner och på olika bibliotek. De tar Danmark som ett exempel där ett tvåårigt nationellt medbestämmandeprojekt med tio bibliotek ledde fram till att flera av biblioteken fortsatte att använda sig av medbestämmande i verksamheten. Viktiga lärdomar för de involverade biblioteken var att personalen måste vara med på idén om medbestämmande och delaktiga i diskussionen kring utformningen av den verksamhet man ville skulle skapas med hjälp av barns delaktighet. Man upplevde även att barn och unga är bra på att representera varandra och att ta det ansvar de blir ålagda. Författarna konstaterar att det råder brist på forskning kring barnbibliotek (2007, s. 181) samt att det saknas utvärderingar och rapporter av barnbiblioteksprojekt.

Som vi tidigare har beskrivit, menar Nordenfors (2010, s. 56) att arbetet med barns delaktighet påverkas av den vuxnes syn på barn och att det krävs lyhördhet i mötet med barnen. Dessutom krävs en medvetenhet kring vilka normer och värderingar på arbetsplatsen som styr vilken inställning man har till barn, för att det ska kunna ske en förändring i arbetssättet. Kännedom om vilka konsekvenser olika slags handlande mot barn och unga får är viktig i arbetet för att barns delaktighet kan nås. Hon påpekar att för att skapa utrymme för barns delaktighet måste barn och vuxna agera gemensamt. Nordenfors (2010, s.75) hänvisar till BO:s rapport (2008:4), som visar att Sveriges kommuner är överens om att det är viktigt att förverkliga innehållet i barnkonventionen, men att det inte är klart på vilket sätt det ska ske. Slutsatsen blir att det till stor del är upp till de kommunala verksamheterna och tjänstemännen att bedriva arbetet och att det därför är beroende av den enskilda personens synsätt. Vidare konstaterar Nordenfors (2010, s. 8) att det är svårt att veta vad som är det bästa för barnet och att avgöra vad som är realistiskt att förvänta sig utifrån varje barns ålder och mognad. Hon menar att

det kan bli väldigt olika och ojämna bedömningar beroende på varje vuxens enskilda kompetens att bemöta barnet utifrån dess mognad och ålder. Graden av delaktighet är relativ och hänger samman med rådande omständigheter, det är alltså inte säkert att den högsta graden av delaktighet, där barn har varit involverade i hela processen från planering till genomförande alltid är det bästa sättet att ha i barnverksamheten. Sammanhang och typ av verksamhet avgör vilken sorts delaktighet som passar för situationen (McNeish 1999, enligt Nordenfors 2010, s. 9).

Malcolm Hill (2004, s. 82ff.) uttrycker också att vuxnas syn på barn och deras förmågor kan antas vara det främsta hindret i arbetet för att göra barn delaktiga. Han menar att vuxna kan ha olika motiv till att försöka behålla kontrollen och inte släppa ifrån sig den till barnen. Hill anser att de som är yrkesverksamma i verksamheter riktade mot barn ska vara de som tillsammans med barnen möjliggör att de får utrymme att komma till tals. Ofta är det problematiskt att i praktiken uppnå dialog. Det vanligaste förekommande, menar Hill, är att det blir ett slags representativt urval, där barn representerar andra barn, till exempel i elevråd. Istället för representativitet kan man erbjuda möjligheter för barnen att själva få bestämma om och på vilket sätt de vill delta (Hill 2004, s. 86). Metoden blir mindre lättmanipulerad än om det är vuxna som har gjort ett urval bland barnen för deltagande och det är lättare att få en bredd i spektrumet av barn som kan vara delaktiga. Nackdelen är att det är ett dyrt sätt att arbeta på och offentligt finansierade verksamheter kan anse att det innebär en för stor risk för dem. Om man tillfrågar ett tillräckligt stort antal barn är det svårare att få ett förutsägbart resultat. Det verkar vara ett mer uppskattat arbetssätt av de unga än de vuxna vars inflytande barnens åsikter påverkar. När Hill (2004, s. 96) diskuterar makt och delaktighet menar han att innebörden i maktbegreppet kan vara positiv eller negativ, det kan innebära att man har möjlighet att kontrollera andra, att man själv blir kontrollerad eller att man har förmåga och frihet att agera på det sätt man själv önskar. I det positiva maktbegreppet ligger att det varken finns vinnare eller förlorare, utan att det rör sig om aktivt samhällsdeltagande. Hill uttrycker att det inom forskningen kring delaktighet saknas en klar definition av maktbegreppet.

Sandin (2011, s. 189) menar att forskning om delaktighet och delaktighetsprocesser är viktig. För att begreppet barns delaktighet ska fyllas med innehåll och inte vara betydelselöst, efterfrågar hon en biblioteksanpassad och praktisk definition. Först då menar hon att det är möjligt att säga något om hur barns delaktighet har kommit till uttryck i verksamheten. I de projektbeskrivningar som hon studerade spretar tolkningen av delaktighet, för det mesta menar textförfattarna att barn har deltagit i en aktivitet som vuxna har planerat.

1.2.1 Avgränsningar

Enligt FN:s barnkonvention (1989) avses med barn alla upp till arton års ålder. I den här undersökningen ligger fokus på barnverksamhet på folkbibliotek riktad huvudsakligen mot barn i skolåldern och hur man eventuellt möjliggör att barnen kommer till tals när det kommer till planering och genomförande.

1.2.2 Syfte

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur barnbibliotekarierna på sex folkbibliotek förhåller sig till och arbetar med barns delaktighet i den vardagliga biblioteksverksamheten.

1.2.3 Frågeställningar

De frågeställningar vi använder oss av i undersökningen är följande:

- Hur tolkas begreppet barns delaktighet?
- Hur ser barnbibliotekarierna på maktförhållanden mellan barn och vuxna?
- Vilka svårigheter och möjligheter upplever barnbibliotekarierna finns i arbetet med barns delaktighet?
- Hur manifesteras barns delaktighet i vardaglig barnverksamhet på sex folkbibliotek?

Undersökningen syftar till att försöka klargöra hur barnbibliotekarier på några folkbibliotek ser på arbetet med barns delaktighet. Vi ägnar uppmärksamheten åt den vardagliga barnverksamheten på folkbibliotek, inte speciella insatser som projekt och inte heller skolbiblioteksverksamhet. För att besvara forskningsfrågorna intervjuar vi sex verksamma barnbibliotekarier om deras syn på barns delaktighet i folkbibliotekens vardagliga barnverksamhet. Intervjuresultaten ställs sedan mot det teoretiska ramverket samt tidigare forskning och litteratur kring barns delaktighet.

1.3 Disposition

Efter vårt inledande kapitel där syfte, frågeställningar och problembeskrivning formulerats samt en bakgrund till ämnesvalet och undersökningens upplägg gjorts, ger vi i kapitel två en översikt över forskningsläget kring ämnet, utifrån litteratur ägnad åt barn och barns delaktighet ur olika aspekter.

Det teoretiska ramverket med teorier kring synen på barn samt maktförhållanden mellan barn och vuxna i arbetet med barns delaktighet presenteras i kapitel tre.

Metoden som valdes för att utföra undersökningen, kvalitativ intervju med sex barnbibliotekarier, verksamma på folkbibliotek redovisas i kapitel fyra. Före intervjuerna med informanterna gjordes fyra testintervjuer, som ledde fram till vissa justeringar, med kollegor till oss. Intervjuerna utfördes efter en löst sammansatt intervjuguide uppställd i teman med relaterade stödord.

I kapitel fem redovisas resultatet av undersökningen. Kapitlet inleds med en kort presentation av barnbibliotekarierna och deras barnverksamhet. Därefter presenteras analysen av resultaten under ett antal rubriker där viktiga aspekter från intervjuerna lyfts fram.

I diskussionsavsnittet ställs resultaten från analysen mot innehållet i texterna i bakgrund, litteraturgenomgång och teoretiskt ramverk.

Slutsatserna från undersökningen dras i kapitel sju och frågeställningarna besvaras, även förslag till vidare forskning ges i kapitlet.

En sammanfattning av uppsatsen ges i kapitel åtta och efter litteraturförteckningen i kapitel nio finns det brev som vi skickade ut till barnbibliotekarierna samt intervjuguiden bifogade som bilaga 1 och 2.

2. Tidigare forskning och annan litteratur

Nedan ger vi en bild av forskningen och den litteratur som finns inom ämnet, barns delaktighet och som vi funnit relevant för vår undersökning. Fokus ligger på förhållningssätt hos vuxna som arbetar med att ge barn möjlighet till inflytande över specifika delar av sina liv. I slutet av kapitlet gör vi en sammanfattning av begreppet delaktighet, det kan ses på olika sätt, utifrån olika mål och syften, vara av olika grader och finnas i olika kontexter.

För att hitta relevant litteratur för vår uppsats har vi dels använt oss av redan för oss bekanta källor, som behandlar barnbiblioteksverksamhet, det vill säga litteratur som vi har använt i vårt arbete som barnbibliotekarier. För att komma vidare har vi dels sökt i BADA, DiVA, LIBRIS samt på Uppsatser.se efter magisteruppsatser och använt GOOGLE för att få uppslag till källor. Via högskolebiblioteket i Borås fann vi artiklar ur internationella tidskrifter, genom att använda databaser såsom exempelvis ERIC, men även andra liknande databaser med åtkomst för tidskriftsartiklar i fulltext. Med hjälp av sökord både på svenska och på engelska, som exempelvis barns delaktighet, children's participation, barnkonventionen, barns rättigheter, fann vi att det finns en uppsjö av artiklar och annan litteratur kring ämnet barns delaktighet. De områden som främst ägnar sig åt studier av barns delaktighet och det närliggande barns rättigheter är pedagogik, sociologi, vård och juridik. Eftersom en stor del av vårt arbete har utförts i Linköping där vi bor, hade vi även tillgång till de databaser som Linköpings universitet tillhandahåller.

2.1 Delaktighetsprocesser

Barns delaktighet i demokratiska beslutsprocesser är en komplex fråga. Ruth Sinclair (2004) beskriver en bild med utgångspunkt i forskningen om barns delaktighet i början av tjugohundratalet som vi tycker ger en utgångspunkt till att sätta sig in i ämnet. Sinclair pekar på tre företeelser i samhället som hon tror ligger till grund för det ökade intresset för barns delaktighet. Konsumentperspektivet är en företeelse, vilken innebär att hänsyn tas till vad personen tycker som ska konsumera varan eller tjänsten. En annan är barnkonventionen och en tredje är synen på barn som en kompetent aktör.

Sinclair och Franklin (2000) (enligt Sinclair, 2004) ger en översikt av olika anledningar till varför barns delaktighet är viktig:

- att hävda barns rättigheter. Barn är samhällsmedborgare och har samma grundläggande rättigheter som andra.
- att efterleva innehållet i barnkonventionen
- att utveckla servicen och möta nya behov som uppstår hos barnen
- att fatta relevanta beslut vilket gör det troligt att dessa också implementeras
- att stödja demokratiska processer vilket kan göra att barn blir mer aktiva medborgare
- att främja barns beskydd. Delaktighet är en viktig hjälp i beskyddandet av barn.
- att ge barn förutsättningar så att de kan träna sina färdigheter i demokratiska processer
- att uppmuntra och stärka barns självkänsla

Inte bara anledningarna till varför vi ska göra barn delaktiga är viktiga att reflektera över. Sinclair (2004) lyfter fram vad som menas med barns delaktighet och hon ser ett antal dimensioner:

Here we consider four key dimensions for understanding participation: the level of participation; the focus of the decision-making in which children can be involved; the nature of participation activity; and the children and young people involved. (Sinclair, 2004, s. 108)

Hon menar att dessa fyra dimensioner, var och en för sig och tillsammans, utgör delar av begreppet delaktighet. En dimension är på vilken nivå barnet varit delaktigt. Det finns olika modeller som visar detta. Sinclair nämner Roger Harts modell och Harry Shiers modell. Vi redogör för dessa längre fram i kapitlet. I komplexiteten ingår också att beakta den dimension som handlar om delaktighetens olika fokus, om delaktigheten gäller det enskilda barnet i ett privat eller offentligt sammanhang samt om det gäller ett enskilt barn eller en grupp. Man ska även tänka på att barn inte är en homogen grupp och att alla individer bör få utrymme att uttrycka sig och bli lyssnade på utefter mognad, ålder och andra aspekter som kan vara avgörande. Den tredje dimensionen handlar om, som vi tolkar det, olika metoder för delaktighet och den fjärde om barns olikheter så som till exempel ålder, kön, kultur men också deras olika intressen och förutsättningar. Sinclair poängterar att det är viktigt att se till situationen och det enskilda barnets behov och förmåga.

Det är intressant att lyfta fram de fyra dimensionerna, eftersom de utgör pusselbitar i arbetet med att försöka förstå vad delaktighet och inflytande har för innebörd. Sinclair beskriver till viss del hur implementeringen av barns delaktighet framskrider i Storbritannien. Tillvägagångssättet innebär allt ifrån att barn blir lyssnade till och konsulterade, till aktiv delaktighet där barn är med i demokratiprocessen och känner att de själva har makt att vara med på det sätt de själva önskar. Från forskningen lyfter Sinclair fram ett antal områden som behövs diskuteras i det pågående arbetet av en teoribildning av ämnet. Vi sammanfattar dem som frågor i fem punkter:

- Vilket syfte har vi med barns delaktighet? Varför gör vi det? Vad vill vi uppnå på kort sikt och på lång sikt? Vad får barnen ut av det?
- Vilka barn inkluderas respektive exkluderas?
- Hur tolkar vi det barnen säger?
- Hur ska vi hantera barns bristande tilltro för de vuxnas avsikter med att ge barnen makt?
- Hur görs delaktigheten mer meningsfull?

Sinclair (2004) kommer fram till att vuxna måste börja reflektera över hur vi införlivar delaktighet som en naturlig del i vårt umgänge med barn och inte bara som en enskild isolerad händelse. Det är först då som hon tror att delaktighet blir en angelägen fråga även för barnen.

What is crucial is that those involved have an understanding of these complexities so that they can match appropriately level of power-sharing-only when the adults have thought this through are they going to be in a position to engage honestly with children. (Sinclair, 2004, s. 110)

I avsnittet ovan lyfte vi fram Harts modell om barns delaktighet. Modellen är konstruerad i form av en stege, som illustrerar graden av barns delaktighet i åtta steg. Hart lyfter fram att det finns många olika förhållningssätt hos vuxna när det kommer till argument för att arbeta för barns delaktighet, alltifrån att de ska skonas från att behöva fatta beslut till att de bör skolas in i de demokratiska processerna genom att själva få delta i sådana (Hart, 1992, s. 5). Hart definierar delaktighet som processen att vara delaktig i beslut som påverkar ens eget liv och samhället som man lever i. Det är på det sättet demokrati byggs och det är den standarden mot vilken demokrati ska mätas. Delaktighet är enligt honom grunden i de medborgerliga rättigheterna, om barn ska kunna förstå hur den demokratiska processen går till och känna att de kan vara en del av den, måste barnen få träna i verkliga livet. Det kan vara viktigt för vuxna som arbetar med barns delaktighet att reflektera över faktorer som barns förmåga att samarbeta och kommunicera. Andra viktiga delar är hur barn uppfattar den vuxnes roll och barns förmåga att sätta sig in i andra personers situation. Även barnens egen självkänsla och självbild är delar som påverkar arbetet med barns delaktighet (Hart 1999, s. 28 ff, enligt Sandin 2011, s. 179).

De olika nivåerna i Harts stege är:

8. Beslutsfattande initierat av barn, delat med vuxna
7. Initierat och styrt av barn
6. Beslutsfattande initierat av vuxna, delat med barn
5. Konsulterad och informerad
4. Anvisad, men informerad
3. Symbol
2. Dekoration
1. Manipulation

(Hart 1992:41, i Eriksson och Näsmans översättning 2008:47, se Nordenfors 2010, s. 39)

De tre nedersta stegen innebär ingen egentlig delaktighet, men är vanligt förekommande i arbetet med barn, eftersom det inte är ett likhetstecken mellan att sätta fokus på barnen och att de blir delaktiga. I stigande grad visas delaktighet på Harts stege, på stegen fyra och fem börjar barn tas in i arbetet. Steg sex innebär av vuxna skapade projekt, men där barn har ett markant inflytande. När barn verkligen är med i hela processen uppstår reell delaktighet, vuxna väntar ofta med att ta med barnen tills arbetet redan är planerat och Hart anser att det är ett misstag. Barnen bör vara med för att få förståelse för vilka beslutsgrunder som finns, även om de inte har mandat att fatta beslut. Genom ett sådant förfaringsätt ger man barnen möjlighet att skapa en realistisk bild av hur samhället är uppbyggt och hur det fungerar. Hart menar att det är svårt att finna exempel på projekt som landar på steg sju på stegen, initierat och styrt av barn. Det är i stort sett i barns

lekar det förekommer, men som ett viktigt sätt att träna på. På den högsta nivån steg åtta, beslutsfattande initierat av barn och delat med vuxna, är målet enligt Hart inte är att få barn att agera helt på egen hand. Istället ska man försöka uppnå att barn litar på att de räknas som medlemmar i ett samhälle och att de är så trygga i att vuxna lyssnar på dem och tar hänsyn till deras åsikter (Hart 1992, s. 14).

Shier (2001, s. 1), har skapat en modell för barns delaktighet som ett alternativ till Harts steg. Shiers modell är inriktad på att användas praktiskt i verksamheter som ämnar börja involvera barn i planering och utförande av aktiviteter. Shier, liksom exempelvis Hart, lyfter fram att det inte går att börja arbeta med barns delaktighet, utan att ha rätt förutsättningar och vara förberedd för att ta in barns åsikter och göra dem delaktiga. Shier (2001, s. 4) har uteslutit nivåerna ett till tre på Harts steg (se ovan), manipulation, dekoration och symbol som enligt Shier innebär icke-delaktighet och därför inte behöver tas hänsyn till. Shier placerar in barns delaktighet på fem olika nivåer, där den första innebär att *barn blir lyssnade till*, på den andra nivån får barn *stöd för att uttrycka sina åsikter och synpunkter. Barns åsikter och synpunkter beaktas* på den tredje nivån, den fjärde innebär att *barn involveras i beslutsfattande processer* och på den femte nivån *delar barn inflytande och ansvar över beslutsfattande*. De fem nivåerna kopplas till tre åtaganden för de vuxna per nivå, *öppningar, möjligheter och skyldigheter*. På det sättet menar Shier att han har skapat ett verktyg för verksamheter att använda för att implementera barnkonventionens anspråk på delaktighet i sitt arbete. När de vuxna i en organisation är redo att arbeta för barns delaktighet på respektive nivå, sker *öppningar*, det första steget mot att involvera barn men där man har en bit kvar innan målet nås. Det kan finnas yttre faktorer som gör att det inte för tillfället går att genomföra arbetet praktiskt. *Möjligheter* uppstår när det finns resurser att arbeta praktiskt och hinder för arbetet är överkomna. När verksamheten har skapat en policy, där man är överens om att nivån av barns delaktighet ska implementeras i arbetet, när man *skyldigheter*. Då har det med andra ord fastslagits att det är personalens skyldighet att utföra arbetet. Shiers modell visar tydligt att det är flera komponenter som måste samverka för att arbetet med barns delaktighet ska lyckas (Shier 2001, s. 9).

Jennie Fleming (2012) lyfter fram Peters och Watermans (2004) modell gällande förändringar i organisationer. Det är en modell som fokuserar på sju faktorer som har betydelse för hur framgångsrikt delaktighetsarbetet ska bli. Dessa sju faktorer delas in i *hårda* och *mjuka* faktorer, där de hårda utgörs av strategier, system och strukturer och de mjuka av personal, färdigheter och kunskap. Vid delaktighetsarbete fokuseras det oftast mer på de hårda faktorerna, menar Fleming, medan de mjuka faktorerna i realiteten är av större betydelse för hur väl delaktighetsarbetet ska lyckas. Fleming redogör för hur unga som varit med i delaktighetsprocesser har känt sig ignorerade av vuxna, hur de vuxna hade alltför mycket kontroll och makt. Dessutom tyckte de att det var för lång väg fram till besluten som också tog lång tid att fatta.

Rebecca Stern (2006, s.14) menar i sin avhandling om barns rätt till delaktighet i praktik och teori med utgångspunkt i artikel 12 i barnkonventionen, att de demokratiska aspekterna av rätten till delaktighet är viktiga både för det enskilda barnet men också för hela samhället. Sterns avhandling är intressant i den här undersökningen, eftersom hon analyserar barns delaktighet och de svårigheter som finns när det gäller att implementera den (2006, s16). Stern (2006, s.16) vill klargöra betydelsen av barns delaktighet i ett demokratiskt samhälle, hon vill bidra till att skapa en ökad förståelse för

betydelsen av barns delaktighet och undersöka hindren för effektiv implementering av artikel 12 i FN:s barnkonvention, med särskilt fokus på argument som relaterar till traditionsbunden praktik och kulturella skillnader samt diskutera hur implementeringen av artikeln kan bli mer effektiv. Stern menar att det är viktigt att undersöka varför det är så här om barnkonventionen ska ha och fortsätta behålla sin trovärdighet. Hon konstaterar att det inte borde vara svårt att följa konventionen eftersom det finns verktyg som talar om för staterna hur de ska arbeta med implementeringen. Men hon pekar på att det i många stater fortfarande saknas respekt för de mänskliga rättigheterna. Det är till och med så att vissa reservationer gjorts av några stater gällande särskilda artiklar, bland annat den om religionsfrihet. Stern menar att dessa bidrar till att försvaga konventionen både internationellt och nationellt. Hon ser en fara för trovärdigheten gällande styrkan i barnkonventionen om stater som trots att de undertecknat avtalet inte jämställer barns och vuxnas rättigheter.

2.2 Barns delaktighet i vardaglig biblioteksverksamhet

Linda Gustafsson (2012) undersöker i sin magisteruppsats i vilken utsträckning barn är delaktiga i barnbiblioteket Tiotretton verksamhet. Tiotretton öppnade 2011 och är inrymt i Kulturhuset i Stockholm, verksamheten vänder sig till målgruppen tio- till trettonåringar. Författaren har intervjuat personalen på Tiotretton och utgår från Harts delaktighetsstege, som vi redogjort för ovan, samt begreppen makt och empowerment i sin resultatredovisning. Makt diskuterar vi i det teoretiska ramverket, medan vi inte går in djupare på begreppet empowerment, men betydelsen på svenska är ungefär egenmakt eller möjligheten att styra över sin tillvaro. Slutsatser som dras utifrån resultatet är att barnen som besöker Tiotretton är delaktiga till nivåerna fem och sex i Harts stege, det vill säga samråd och informerad delaktighet samt vuxeninitierat med delat beslutsfattande. Möjligheten till empowerment och medbestämmande är stora, eftersom personalen låter barnen forma och planera aktiviteterna själva. De vuxna i personalen på Tiotretton beslutar i frågor som rör säkerhet och regler för biblioteket.

Malin Backlund och Gunnel Pettersson (2009) har gjort enkätundersökningar med fjorton barnbibliotekskonsulenter från olika länsbibliotek om deras arbete med barnkonventionen. Barnbibliotekskonsulenternas roll är att stötta folkbibliotekens barnavdelningar i utvecklingsarbete. I analysen av intervju svaren utgår de från BO:s framgångsfaktorer, som är av betydelse när kommuner, landsting och statliga myndigheter ska arbeta in ett nytt perspektiv, exempelvis barnkonventionen, i sina verksamheter.

BO:s framgångsfaktorer är:

1. Ledningens entydiga stöd och engagemang
2. Arbeta in perspektivet i centrala styrdokument
3. Utbildning och information
4. Utgå från befintliga arbetsprocesser
5. Ekonomiska och personella resurser
6. Dialog och erfarenhetsöverföring
7. Uppföljning och utvärdering

Backlund och Pettersson konstaterar att det på regional biblioteksnivå brister på flera av ovanstående punkter. Endast en tredjedel av barnbibliotekskonsulenterna uppger att de har tillräckligt stöd från ledningen, det saknas formuleringar om barnkonventionen i vissa länsbiblioteks styrdokument och endast ett fåtal av barnbibliotekskonsulenterna har fått utbildning i implementering av barnkonventionen. Trots allt anser flera av informanterna att ett framgångsrikt arbete med barnkonventionen bedrivs i kommunerna. Brist på resurser i form av tid, personal och pengar sågs som hinder i arbetet och de flesta uppgav att arbete i nätverk med de kommunala barnbibliotekarierna fanns för att underlätta kommunikation av erfarenheter. Den sista av framgångsfaktorerna levde man inte upp till. Författarna ger som förslag till vidare forskning att undersöka andra nivåer av biblioteksverksamhet, exempelvis folkbiblioteken, för att få reda på hur arbetet ser ut bland dem som är direkt verksamma med barnverksamhet. Vår undersökning av barnbibliotekariers arbete med barns delaktighet på folkbibliotekens barnavdelningar kan tänkas utgöra en del i den fortsatta forskningen inom området.

Johansson (2010, s. 23 ff.) diskuterar och jämför barnperspektiven hos barnbibliotekarier och forskare. I utvecklingsprojektet MVG mötte hon barnbibliotekarier, som uttryckte att en av barnbibliotekariernas viktigaste arbetsuppgifter var att möjliggöra att lyssna på barnen och höra efter vad de vill. Man menade att barnbibliotekarien är "en annan sorts vuxen...". Barnens önskemål och synpunkter skulle tillvaratas för att skapa en plats för barnen att vara sig själva och göra sådant som de är intresserade av. Biblioteket ska vara en kravlös och lustskapande plats. Forskarens barnperspektiv och barnbibliotekariernas liknar varandra så till vida att de vill fråga synen på barn som lärandeobjekt och istället se barn som kompetenta aktörer i sina egna liv. De är experter på sina egna erfarenheter. Båda yrkeskategorierna försöker utgå från att de barn de möter är enskilda individer som behöver utrymme för att bli lyssnade på.

2.3 Barns delaktighet vid projekt och större förändringar

Under avgränsningar skrev vi att vi ägnar uppmärksamheten åt den vardagliga barnverksamheten på folkbibliotek, alltså inte speciella insatser som projekt, men vi har ändå valt att lyfta fram undersökningar som beskriver barns delaktighet vid projekt och större förändringar. Det finns mer dokumenterat kring detta än om det vardagliga folkbiblioteksarbetet samt att slutsatserna från undersökningarna är intressanta även för vår undersökning.

Karin Evemalm och Annie Gäre (2010) har gjort fallstudier på svenska barnbibliotek, som har genomfört ett förändringsarbete utifrån begreppen barnperspektiv och barns perspektiv. I deras masteruppsats konstaterar de att det är beroende av personalen i vilken grad barn kommer till tals i arbetet. En annan slutsats de drar är att personalen på barnavdelningen måste vara överens om vad målet med verksamheten är när barn ska tillfrågas. Barns perspektiv och barnperspektiv behöver alltid interagera för att åstadkomma resultat. I det teoretiska ramverket återkommer vi till begreppen barnperspektiv och barns perspektiv och för ett resonemang kring hur de förhåller sig till barns delaktighet.

I boken *Barnbibliotek och lässtimulans: Delaktighet, förhållningssätt, samarbete* (Sandin 2011, s. 92 f.) beskriver författaren att det inte är vanligt att man uppnår delaktighet i de undersökta läsfrämjandeprojekten, men när barnen har varit delaktiga i någon grad uppnås ett större intresse för verksamheten från deras sida. Sandins definition av delaktighet är, som tidigare beskrivits i bakgrunden, att barn och vuxna agerar under jämställda former, där barn haft inflytande över sin situation och blivit lyssnade på. Barns perspektiv har fått utrymme i arbetsprocessen eftersom det innebär att man tar in barns synpunkter. I flertalet fall där det i projektbeskrivningarna uppges att barn varit delaktiga i läsfrämjandeprojekten, har det handlat om att barnen involveras efter att projektets innehåll redan utarbetats (Sandin 2011, s. 92f.). Det är de vuxna som sätter gränser för hur stor delaktighet barnen har möjlighet till. Ovan har beskrivits av exempelvis Hart som menar att det är vanligt att det är på det sättet, men att barnen i de fallen går miste om en möjlighet att ta del av på vilka grunder man fattar besluten.

I en magisteruppsats av Jane Tjeder och Ann-Charlotte Wiker (2011) undersöks hur bibliotekspersonalen låtit barnen vara delaktiga i skapandet av en ny barnavdelning eller i förändringen av en redan existerande barnavdelning. Författarna utgick från artikel 3 i barnkonventionen, som beskriver att allt arbete med barn ska ske med barns bästa för ögonen. En av frågeställningarna i uppsatsen var ”Hur ser bibliotekspersonalen på frågan om barns delaktighet?”. De intervjuade sju personer, vilka arbetade som barnbibliotekarier, barnbibliotekskonsulent, bibliotekschef och pedagog. Informanterna menade att det var viktigt för biblioteken med barns delaktighet, men även för barnen och personalen (2011, s.48). Personalen hade åsikter som att barnen, om de får vara med och påverka, blir mer motiverade att besöka biblioteket, de tar större ansvar för medierna och biblioteksmiljön och de har lättare att identifiera sig med biblioteket. En av informanterna poängterade betydelsen av att man som personal själv gjort klart för sig vad man vill med sin verksamhet för annars blir det svårt att sälla bland barnens idéer (2011, s.48). En annan av informanterna lyfte fram att barnen genom att vara delaktiga känner sig betydelsefulla och att de skolas in i demokratiska processer. En informant lyfter fram att det är svårt med kommunikation och att vuxna behöver träna sig på att kommunicera med barn. Det gäller att vara uppmärksam på sig själv och inte styra barnet eller ställa ledande frågor (2011, s.48). En annan sak man bör vara uppmärksam på är hur man som vuxen tar emot barns förslag och önskemål. Alla förslag går inte att genomföra och då är det viktigt att man talar om för barnen varför. Slutligen lyfter en informant upp maktaspekten, att det kan vara svårt för vuxna att släppa kontrollen, ”att gå ifrån sin egen yrkesroll”. Dessutom kan det finnas motsättningar inom personalgruppen som försvårar förändringar (2011, s.50).

2.4 Sammanfattning

Efter att vi läst in oss på litteraturen i ämnet konstaterar vi att vår förståelse av begreppet barns delaktighet har ändrats. Från att vi såg det som något konkret och mätbart, till att det verkar handla mer om ett förhållningssätt, som skapar förutsättningar för barn och unga att använda biblioteket och känna sig välkomna där. Så småningom kanske det leder till att de uttrycker sina tankar och önskemål, om de har lust. Begreppet barns delaktighet är inte helt enkelt att definiera, i det ligger även frivillighet, man kan inte helt sonika bestämma att barn ska vara delaktiga i olika aktiviteter. Ett medvetet arbete som innebär lyhördhet och ett förhållningssätt gentemot barnen, som främjar barns möjligheter att delta i bibliotekets aktiviteter och ta del av den information och

litteratur som finns är förutsättningar som behövs. Att arbeta för barns delaktighet är i sig vare sig negativt eller positivt, det är olika tillfällen, förutsättningar och förberedelser som avgör om och när det är lämpligt att försöka engagera barn i aktiviteterna. Kontentan blir att olika vuxna har olika ingångspunkter, olika barn har olika behov, olika verksamheter har olika ekonomiska, fysiska och personella förutsättningar som styr förutsättningarna till barns delaktighet i arbetet.

3. Teoretiskt ramverk

Teorierna valde vi efter att vi hade formulerat undersökningens övergripande problemställning, frågeställningarna däremot formulerades efter att vi läst in oss på området. Ett induktivt förhållningssätt anlades därmed genom att vi med vår kvalitativa undersökning lät undersökningen styra valet av teori (Bryman 2011, s. 26). Vid inläsningen av litteratur för uppsatsen insåg vi att synen på barn och barndom, om man har barnperspektiv eller barns perspektiv i verksamheten samt maktrelationer mellan vuxna och barn är några av de aspekter som är förknippade med begreppet barns delaktighet. Barns delaktighet och synen på barn och barndom är förknippade med varandra (Nordenfors, 2010 s. 59ff), de attityder och föreställningar som vi har med oss avspeglar sig i maktrelationerna mellan barn och vuxna. För att finna material till det teoretiska ramverket använde vi oss av forskning från olika samhällsvetenskapliga discipliner, såsom barndomsforskning, juridik och pedagogik.

De modeller av Hart och Shier, som används i många undersökningar som behandlar barns delaktighet, har vi presenterat ovan i kapitel 2. Vi har valt att inte ta med deras modeller i teoriavsnittet, eftersom fokus i uppsatsen inte primärt ligger på att mäta graden av delaktighet. Istället är utgångspunkten för vår undersökning att ta reda på hur barnbibliotekarierna på sex folkbibliotek förhåller sig till och arbetar med barns delaktighet i den vardagliga biblioteksverksamheten. Vi återkommer till Harts och Shiers modeller senare.

3.1 Syn på barn och barndom

Synen på barn och barndom har förändrats genom åren, stora förändringar skedde under nittonhundratalet och det finns flera förklaringar till detta. Barndomsforskning är ett brett område, som utförs inom flera discipliner. Vi kommer här att lyfta fram delar som vi anser är relevanta för vår uppsats. Förr ansåg man att det alltid var de vuxna som hade svaren på vad som var bäst för barnen. Barnen själva hade inte något att säga till om när det gällde deras livssituation. Utvecklingen har gått mot att man allt mer strävar efter att barnen ska bli lyssnade på, för att de därmed ska kunna påverka sin tillvaro. Barn bör numera betraktas som fullvärdiga medborgare, i och med att FN:s barnkonvention antogs av FN:s generalförsamling 1989.

Inom barndomssociologin menar man att den ovan beskrivna förändringen har inneburit ett paradigmskifte i en vidare mening, när det gäller synen på barn, exempelvis Allison James, Chris Jenks och Alan Prout (1998, s. 32 f.) beskriver förändringen, liksom flera andra forskare från olika discipliner. De menar att det blir allt vanligare att få gehör för idén att barn ska betraktas som en del av samhället och därmed även kulturen, snarare än att de förbereds för att ha ett vuxenliv så småningom. Barn betraktades, som sagt var, tidigare som passiva objekt för vuxenvärldens omsorger, till skillnad från att de numera anses vara kompetenta nog att vara med och påverka sin egen tillvaro.

Synen på barn och barndom hänger nära samman med begreppen barns perspektiv och barnperspektiv och i texterna kring barns delaktighet återkommer båda begreppen. För vår undersökning är de relevanta, eftersom de hänger tätt samman med vilken syn man har på barn, deras förmågor och rättigheter. Gunilla Halldén (2003, s. 15 f.) menar att

barnperspektiv innebär att man som vuxen tar till vara vad man anser är det bästa för barnet i just den situationen och agerar utifrån det. Den erfarenhet man har som yrkesverksam och vuxen, innefattar att man har en medvetenhet om vilka konsekvenserna av olika åtgärder blir när man anlägger ett barnperspektiv. När man antar barnperspektiv i verksamheten behöver man inte ha tillfrågat barn om vad de tycker, besluten fattas utifrån de erfarenheter och den kunskap man som vuxen yrkesmänniska har. Om man däremot använder begreppet barns perspektiv innebär det att man handlar efter att man har mottagit barns åsikter och annat som gör att det blir barnets eget bidrag som styr agerandet och resultatet. För att få in barns delaktighet, i barnverksamheter behöver man som vi förstår det, enligt Halldéns resonemang, ha med barns perspektiv. Det krävs med andra ord att barn tillfrågas innan man har öppnat upp för barns delaktighet.

3.2 Maktförhållanden och barns delaktighet

I alla relationer människor emellan finns inbyggda maktförhållanden, som påverkar samarbete och relationer. För att lyckas med att få in barns delaktighet i arbetet krävs medvetenhet och reflektion över vuxnas makt och hur man hanterar den i mötet med barn. Som vuxen har man ett ansvar att utföra sitt uppdrag, men även att släppa in barn så att de får möjlighet att uttrycka sina tankar och få dem tillvaratagna.

Michael Gallagher (2008) diskuterar barns delaktighet mot bakgrund av Foucaults teorier om makt. Han kommer fram till slutsatser med betydelse för dem som arbetar med barns delaktighet och som vi därmed anser är intressanta för vår undersökning. Enligt Gallagher anser Foucault att makt är relations- och situationsbunden, att den utövas genom att en persons eller grupps agerande påverkar en annan person eller en annan grupp, på olika nivåer i samhället. Makt förekommer brett i samhället, storskaligt av institutioner eller stater och i mindre skala av individer på vardaglig basis, men de olika nivåerna och de handlingar som utövas är sammanlänkade och vad som sker på ett ställe får konsekvenser på ett annat. Den är inte ett objekt som kan ägas och därmed kan man inte heller ge makten till någon eller ta den ifrån någon. Maktförhållandena ändras efter personers ändrade relationer och andra förändringar av situationer. De inbördes relationerna och de aktuella sociala, kulturella, materiella och ekonomiska resurserna påverkar hur maktfördelningen kommer till uttryck (Gallagher 2008, s. 33f.). I enlighet med de slutsatserna, anser Gallagher (2008) att empiriska undersökningar i ämnet barns delaktighet bör ha relationerna och tekniken som används för att skapa delaktighet, exempelvis elevråd, mellan de inblandade i fokus snarare än makten i sig. Han menar att det, när det kommer till barns delaktighet, inte är meningsfullt att betrakta arbetet med delaktighetsprocesser som något som vuxna har makten över och kan ge till barnen. Istället anser han, liksom Foucault, att det är handlingarna vid själva utövandet av makten och samspelet mellan vuxna och barn på olika plan, som är relevant att studera.

Arbetet med barns delaktighet växlar ofta mellan två motsatta, och i Gallaghers ögon otillräckliga hållningar (2008, s. 38ff.). Å ena sidan finns idén om att barns delaktighet ska möjliggöra att barns åsikter ska släppas helt fria, alla barn ges möjligheten att tala, de blir lyssnade till och man agerar efter deras synpunkter. Gallagher menar att förståelsen av delaktighet i det fallet liknar Jürgen Habermas idealbild av det offentliga samtalet. I Habermas offentliga samtal sätts maktrelationerna helt ur spel, alla deltagare oavsett förutsättningar ska ha friheten att tala helt fritt och få sina åsikter lyssnade på

och tagna på allvar. Under dessa premisser blir en till fullo demokratisk debatt möjlig. Efterhand som överläggningarna pågår kan deltagarna nå konsensus om bästa sättet att agera. Den sortens agerande skulle komma att hamna högst på Harts stege, menar författaren. Å andra sidan och i motsats till ovanstående, ser Gallagher en mer cynisk uppfattning av delaktighet. Det synsättet är närmare Foucaults tolkning av den marxistiska förståelsen av makt som något som innehas av en illasinnad och självupptagen borgarklass. I det här fallet har de vuxna all makt, de gör sitt yttersta för att behålla den och är inte alls villiga att dela den med barnen. Många av de barn som har deltagit i den typen av aktiviteter har klagat över det orättvisa i situationen. De vuxna använder, som en följd av klagomålen och för att blidka barnen, åtgärder som får det att se ut som att tagna beslut är demokratiskt legitima, men utan att de själva behöver göra några större uppoffringar för sin egen del. Barnen blir konsulterade, men utan att deras åsikter beaktas, utom i de mest banala frågorna. Som exempel ger författaren att man bjuder in barn till delaktighet i forskningsprojekt, vars resultat har bestämts i förväg eller att man lyssnar på de barn som säger vad man vill höra, men ignorerar dem som inte gör det. Det andra exemplet motsvarar symboliskt deltagande, vilket återfinns bland annat på botten av Harts stege.

I litteraturen kring barns delaktighet, menar Gallagher (2008, s. 41), att man ofta förespråkar den första av modellerna som ett ideal. Men att det när det kommer till kritan ofta råder det motsatta förhållandet, det vill säga att vuxna agerar på ett sätt som gör att barns delaktighet endast blir symbolisk. Gallagher anser att de modellerna är otillräckliga för de komplexa processer som kännetecknar arbetet med att göra barn delaktiga i olika verksamheter. Han förespråkar därför att arbetet med barns delaktighet utgår från Foucaults idéer om makt, såsom beskrivet ovan. Gallagher framhåller även vikten av att skilja på vad som uttrycks i intentionerna för barns delaktighet, till exempel i mål- och styrdokument, och vad som faktiskt blir resultatet och menar att det är effekterna av arbetet med barns delaktighet som är huvudsaken och det som ska räknas. Det teoretiska ramverket har använts för att formulera frågorna till intervjuerna, att lyfta begrepp i analysen, för att så småningom besvara frågeställningarna genom att diskutera resultatet av analysen och kunna dra slutsatser av undersökningen.

4. Metod

Den metod som vi tyckte var lämplig för att utföra undersökningen är kvalitativa intervjuer. Vi intervjuade sex barnbibliotekarier på olika folkbibliotek. När vi gjorde intervjuerna använde vi en intervjuguide, strukturerad efter teman med tillhörande stödord. Jan Trost (2010, s. 39ff.) menar att bruket och innebörden av begreppet strukturerad i samband med kvalitativa intervjuer varierar, men i vårt fall handlar det om låg grad av standardisering, frågorna blev olika efter vem som intervjuade och vem som blev intervjuad. Intervjuerna utfördes med hög struktureringsgrad, då intervjuguidens utformning var sådan att för undersökningen relevanta ämnesområden täcktes in. I de testintervjuer vi genomförde, med fyra av våra kollegor, hade vi en högre standardiseringsnivå, med färdigformulerade frågor. Med hjälp av kollegornas kommentarer och våra egna reflektioner kom vi fram till att det var bättre att försöka nå svar på våra frågor genom teman och stödord att hålla oss till. På så vis fick vi utrymme och flexibilitet för att anpassa frågorna och ordningen utifrån svaren som informanterna gav under intervjuens gång.

4.1 Urval

Antalet intervjupersoner valde vi för att vi ansåg det vara tillräckligt med sex barnbibliotekariers svar, för att få informationsbehovet täckt. Avsikten är att göra ett försök till en översikt, men inte heltäckande grund för generalisering kring ämnet. De övervägande vi gjort vad gäller urvalet av informanter är att de ska vara yrkesverksamma barnbibliotekarier vid folkbibliotek. Vi hade kunnat välja att kontakta barnbibliotekarier vid folkbibliotek, som vi sedan tidigare har hört använder eller har använt barns delaktighet för att utforma sin verksamhet. De valde vi bort eftersom fokus i uppsatsen ligger på vardagsarbetet hos barnbibliotekarier på folkbibliotek, snarare än tillfälliga arbeten i projektform. Vi var inte heller intresserade av att intervju skolbibliotekarier, eftersom de arbetar under andra förutsättningar än barnbibliotekarier på folkbibliotek. Dock visade det sig att några av informanterna även arbetat som skolbibliotekarier och att deras erfarenheter tillförde vår undersökning värdefull kunskap. Undersökningen gav oss även en chans att utbyta erfarenheter barnbibliotekarier emellan.

4.2 Testintervjuer

Som vi skrev i inledningen valde vi att göra testintervjuer med fyra av våra kollegor (Gillham 2008, s. 44), två var, för att på så sätt få pröva frågorna innan vi utförde intervjuerna i undersökningen. Inför testintervjuerna hade vi färdigformulerade frågor, som skulle leda fram till att besvara vårt syfte. Testpersonerna uppmanades att inta en kritisk hållning och ge oss kommentarer, som vi kunde använda för att omformulera frågorna och strukturera om intervjuerna. Det gav oss en chans att öva på att ställa frågorna på ett neutralt sätt, för att kontrollera att de var formulerade så att de var tydliga, följde en röd tråd och gav tillräckligt med material för att kunna besvara uppsatsens frågeställningar. Efter att ha utfört de tre första testintervjuerna, kom vi tillsammans med de intervjuade personerna, fram till att de färdigformulerade frågor som vi använde var för styrande. Vi utformade istället en mer löst sammansatt intervjuguide med temaområden och nyckelord under respektive rubrik samt följdfrågor

(Trost 2010, s. 71f.). Vid den fjärde testintervjun användes det nya upplägget med lyckat resultat, det ledde till ett mer avslappnat och öppet samtal. En annan kommentar som vi tog till oss var att begreppet barns delaktighet upplevdes konstruerat och att vi skulle kunna variera genom att använda andra ord som relaterar till delaktighet, till exempel inflytande och medbestämmande. Vi kan verkligen rekommendera att testa metoden i förväg om det är möjligt. Det gav oss en känsla av att vi hade förberett oss ordentligt innan de riktiga intervjuerna och att vi hade fått mer förförståelse för problemområdet. Den ena av oss hade dessutom i stort sett ingen erfarenhet alls av att göra intervjuer, medan den andra hade gjort det tidigare. I en del metodlitteratur föreslår man att testintervjuerna ska leda till en pilotstudie, men vi valde att utföra dem för att testa frågorna och resultatet av inspelningar med mobiltelefonerna. Materialet från testintervjuerna har vi inte analyserat på samma sätt som de sex huvudintervjuerna.

4.3 Intervjuguide

När vi konstruerade intervjuguiden använde vi oss av Trosts (2010, s. 71) tankar kring kvalitativ intervju. Han menar att när man gör en kvalitativ intervju har man inte alls färdiga frågor, utan utgår från en intervjuguide med listade temaområden. Det är vad han (ibid, s. 39f.) menar är ett utförande med låg standardisering, eftersom alla intervjuer blir olika genom att intervjuarna är olika och informanterna är olika. Intervjuguiden innebär emellertid hög strukturering, eftersom de ämnesområden man vill täcka in avhandlas genom teman, stödord och följdfrågor. Trost anser även att det är svårt att säga vad som är rätt eller fel i utformandet av intervjuguiden, men att man ska göra en som passar undersökningens syfte och en själv som intervjuare. För en del är det bättre att ha mer färdigformulerade frågor och för andra är det bättre med stödord. I möjligaste mån låter man den intervjuade personen styra samtalet, så att de teman man vill behandla täcks in. Intervjuguiden (se Bilaga 2) konstruerade vi så att den består av fyra övergripande teman, utifrån återkommande begrepp från den litteratur kring ämnet barns delaktighet som vi läst. För att hitta teman i bakgrundslitteraturen använde vi post-it-lappar att skriva på under inläsningen. Vi lade ut dem på bordet, såg ett mönster i noteringarna, skapade teman och fyllde på med stödord vart efter de återkom i litteraturen. Vi hade hela tiden problemformuleringen i bakhuvudet när vi arbetade med att skapa intervjuguiden. Om samtalet skulle gå trögt, noterade vi även förslag på följdfrågor, vilka kunde leda till en utveckling av svaren.

Yrkesbakgrund, var ett tema, vilket hade stödord som kunde ge en bakgrund till svaren som respektive barnbibliotekaries syn på sin yrkesroll samt ge en konkret och trygg öppning till intervjuerna. Tanken fanns att det möjligen kan påverka hur länge man har arbetat som barnbibliotekarie, om man har gjort ett medvetet och aktivt val av yrke och om man har tidigare erfarenhet av att ha arbetat med barn. Efter de kommentarer om att begreppet barns delaktighet känns konstruerat och stelt, som framfördes i samband med testintervjuerna, valde vi att ha ett tema kallat *Begrepp*, där vi använde stödord, vilka vi ansåg uttryckte komplexiteten och de olika beståndsdelarna i barns delaktighet. Det tredje temat *Allmänt- barns liv* satte vi för att vi tänkte innan att om informanterna inte kunde ge konkreta exempel från sitt vardagsliv på biblioteket, kunde de tala om barns rättigheter och möjligheter i andra sammanhang och maktförhållandet barn och vuxna. Detta för att få en möjlighet att eventuellt kunna avgöra vilken syn på barn man har, vilket kunde utgöra material till att besvara frågeställningarna. Slutligen hade vi temat *Bibliotek*, där vi frågade om fortbildning, delaktighet i biblioteksverksamheten,

kollegornas syn, vilka möjligheter man såg, eventuella hinder, om man hade ett formellt eller informellt uppdrag, vad styrdokumentet uttryckte om man fått någon fortbildning kring barns delaktighet och annat som kom upp vid genomförandet av intervjuerna. Av naturliga skäl, eftersom fokus i undersökningen ligger på barnverksamhet på bibliotek, blev det en övertikt av stödord under temat *Bibliotek*. Det finns alltid ett visst mått av subjektivitet vid kvalitativa intervjuer, vid genomförandet samt i analysen och tolkningen av resultatet. Eftersom vi använde en löst sammansatt intervjuguide, vi är olika som intervjuare och informanterna är olika, blev intervjuerna olika, men vi har avhandlat de ämnen som vi fastslagit genom temana och stödorden i intervjuguiden.

4.4 Genomförande

För att komma i kontakt med barnbibliotekarier, som kunde besvara våra intervjufrågor använde vi bibliotekens hemsidor. Vi valde bibliotek som inte ligger i vår geografiska närhet, eftersom vi i vår yrkesutövning ingår i ett länsövergripande nätverk med barnbibliotekarier och därför känner igen flera av dem. Dessutom har vi även ingått i en del arbetsgrupper tillsammans och vi ville inte ha någon tidigare relation till våra informanter. Vi skickade ett brev (se Bilaga 1) bifogat i e-post, men eftersom vi inte fick tillräckligt med svar den vägen ringde vi istället till biblioteken och lyckades få sex barnbibliotekarier som tog sig tid att träffa oss.

Vi genomförde intervjuerna på var sitt håll, med tre informanter var. Dels var det av tidsskäl, men även för att det kan vara hämmande för en person att bli intervjuad av två personer. Varje intervju tog tjugo till trettio minuter, effektiv tid. Vi hade med oss våra mobiltelefoner, med vilka vi spelade in intervjuerna med gott resultat. Ljudkvaliteten är god och det är enkelt att hantera ljudfilerna för att spara dem för kommande användning. Eftersom vi besökte barnbibliotekariernas arbetsplatser fick vi även chansen att se olika folkbiblioteks barnavdelningar, vilket alltid är intressant ur ett yrkesperspektiv. Besöken varade därmed längre än tjugo till trettio minuter, i vissa fall ett par, tre timmar.

Vi genomförde intervjuerna på informanternas arbetsplatser, utom i ett fall där informanten kom till intervjuarens arbetsrum istället. Genom att utföra intervjuerna på deras arbetsplatser fick vi ett ökat helhetsintryck som kan ge en värdefull bakgrund både för intervjuerna och för analysen. Vi är medvetna om att det också kan innebära vissa nackdelar, som att en del av informanterna hade svårt att slappna av eftersom det pågick verksamhet runt omkring. I vissa fall kunde det uppstå situationer då vi blev avbrutna av informanternas kollegor eller störande ljud (Widerberg 2002, s. 106). Det är en utmaning att utföra intervjuer och det ställer krav av olika slag på oss som intervjuare. I vårt fall handlar det exempelvis om att kunna distansera oss för att kunna utveckla ny kunskap vilket kan vara svårt eftersom vi själva är yrkesverksamma barnbibliotekarier. Även om det inte går fullt ut, är det viktigt att vi är medvetna om detta och har reflekterat över det (ibid. s.114), genom att inte välja att intervjua barnbibliotekarier inom närområdet har vi gjort ett försök till att öka distansen till undersökningen. Vi genomförde intervjuerna under en kort tidsperiod och vid två tillfällen gjorde vi två intervjuer samma dag. Det kan ha medfört att frågorna inte blev lika bra formulerade som de skulle ha blivit om vi gjort en intervju i taget och transkriberat den innan vi genomförde nästa. Det skedde för att vi båda har haft svårt att ta ledigt för att få sammanhängande tid till uppsatsarbetet.

Eftersom metoden vi använde inte är hårt styrande, blev samtalen vid intervjuerna olika, dels beroende på att vi var två personer som utförde intervjuerna men dels att det till stor del var informanterna som styrde samtalen. Det passar vårt syfte eftersom det blir tydligt hur olika personer uppfattar samma saker, både intervjuare och informanter. Vissa var svårare att få att prata om barns delaktighet generellt än andra, då de var mer fokuserade på barn i bibliotekskontexten. Det betyder att samtalens form och svaren på frågorna inte är likadana, men beskriver hur de sex barnbibliotekarierna ser på barns delaktighet, så att det går att använda deras svar för att leva upp till syftet för undersökningen och besvara frågeställningarna i uppsatsen. Intervjuguiden gav oss möjlighet att täcka in intressanta frågeområden.

4.5 Bearbetning av materialet

Efter att intervjuerna hade utförts bearbetade vi svaren, genom att lyssna på inspelningarna och göra en sammanfattning av dem. Sammanfattningen gjordes som ett försök att rekapitulera intervjusituationerna och de svar informanterna hade gett oss. Därefter lyssnade vi igen och transkriberade intervjuerna. Inför och vid analysen läste vi transkriberingarna av intervjuerna om och om igen och lyssnade till inspelningarna flera gånger, för att finna det vi vill lyfta fram som viktiga aspekter och begrepp för undersökningen. I det första skedet plockade vi ut nyckelord ur intervjusvaren, utefter vilka vi bildade kategorier som svarar mot frågeställningarna (Trost 2010, s. 147ff.). Antalet sidor i transkriberingarna blev olika för oss, den ena hade utförligare diskussioner kring begrepp och biblioteksverksamhet, medan den andra var mer kortfattad, men materialet är tillräckligt för att vi ska kunna besvara frågeställningarna. Transkriberingarna av intervjuerna är inte bifogade i uppsatsen, men finns i författarnas ägo, tillsammans med de inspelningar som gjordes vid intervjutillfällena.

5. Resultat

Vi inleder resultatdelen med en kort presentation av barnbibliotekarierna och deras barnverksamhet. Därefter presenterar vi resultatet under fem rubriker varav de fyra första är desamma som våra frågeställningar. Vi lyfter fram sådana aspekter i svaren från informanterna som vi anser relevanta för att besvara vårt syfte. Vi såg också ett behov av att skapa en femte rubrik som handlar om att bemötande främjar delaktighet eftersom det är ett resultat som utkristalliserade sig tydligare under arbetsprocessen med uppsatsen.

5.1 Presentation av barnbibliotekarierna och deras barnverksamhet

Vi har intervjuat sex barnbibliotekarier som arbetar på folkbibliotek. Anställningstiden varierar mellan trettio och fyra år. En barnbibliotekarie har arbetat på samma bibliotek i trettio år, en annan tjugofem år i samma kommun. Tre barnbibliotekarier har erfarenhet av att ha jobbat på skolbibliotek. Två barnbibliotekarier har arbetat med barn innan de anställdes som bibliotekarier, dels som förskollärare och dels som barnskötare.

Gemensamt för samtliga barnbibliotekarier är att de tar emot förskoleklasser och skolklasser på biblioteksintroduktion, har bokprat för skolbarn och sagostunder för förskolebarn. Dessutom erbjuds barnen olika kulturaktiviteter att delta i, vanligast är barnteater. Barns eget skapande i olika former lyfts fram i utställningar på biblioteken. På skolloven anordnar barnbibliotekarierna olika aktiviteter som barnen kan delta i, några exempel är filmvisning och pyssel.

5.2 Tolkning av begreppet barns delaktighet

Det förekommer olika definitioner av begreppet barns delaktighet, dels kan det innebära att barn har varit aktiva i planering och genomförande, dels att barn deltar i de aktiviteter som biblioteket erbjuder men som har planerats av personalen. Ett barn som anses delaktigt kan även vara deltagande som åskådare eller mer aktivt deltagande i aktiviteter som innebär skapande, exempelvis pyssel

... delaktighet behöver inte betyda att man har något att säga till om, men det kan ha det. Kan innefatta att man har medbestämmande, men kan också bara betyda att man är med om en föreläsning eller sagostund. Behöver inte göra så mycket för att ta del av, kanske?

... delaktighet är ja va' ska man säga ett starkare ord där det faktiskt innebär att man är med och skapar, det handlar om en process att man faktiskt är med i processen och utformar det som ska hända till exempel.

... att påverka ja det är väl inflytande, ligger ganska nära varandra skulle jag säga, delaktighet är ju också, det är bara vilka ord man väljer att använda, det rör sig om samma saker inflytande, delaktighet och att påverka... delaktighet jaaa kanske hur pass aktiva de är i det som händer på biblioteket, kanske hur man lägger upp programverksamhet och sånt så att det inte bara är att titta på saker utan och att delta lite mer.

Det finns en medvetenhet hos barnbibliotekarierna i vår undersökning om att arbetet med barns delaktighet är en process, där klara mål och att etablera relationer till barnen är viktiga inslag.

För att barn ska komma till tals, måste de vuxna vara medvetna om att det här är något man vill sträva efter och för att de vuxna ska ha den medvetenheten måste man ha nedskrivna mål.

... delaktighet är ja va' ska man säga ett starkare ord där det faktiskt innebär att man är med och skapar, det handlar om en process att man faktiskt är med i processen och utformar det som ska hända... som i en familjesituation är det ju idealet att alla familjemedlemmar är med och bestämmer...

Det måste vara trevligt att komma hit ... för egen del när det gäller barnen, jag tycker det är jätteviktigt att barnen känner sig sedda och att man skapar den personliga kontakten.

Det behövs även förberedelser för barnbibliotekarierna och deras kollegor, metoder för att involvera barnen samt kompetens för att arbeta med barn på ett bra sätt.

... kunskap, inte så lätt att bara säga att nu ska barn vara med och bestämma... metoder. För att bara säga kom hit och bestäm, vår verksamhet är ett vitt ark och här är ett tomt rum, nu ska ni fylla det. Förvirrande för barnen.

... Sen tror jag att man har rätt attityd till varandra, jobbar med sina fördomar åt båda håll. Om man ser barn som kompetenta och hur kompetenta de är eller inte.

... hur håller man ett möte med barn? När det gäller barn, hur ser man till att alla kommer till tals och får sina röster hörda? Inte bara de högljudda som ska komma till tals.

Sammanfattningsvis ser vi att barnbibliotekarierna tolkar barns delaktighet som att barnen ska vara med på något sätt. De ska få möjlighet att göra sin röst hörd, vara med och bestämma och ha inflytande. Det är viktigt att barnen får lära sig hur det går till, menar barnbibliotekarierna. En betydelsefull aspekt för barns delaktighet är hur väl man känner barnen och att man når representativa grupper med barn, enligt barnbibliotekarierna.

Barnbibliotekarierna lägger mer tyngd på barns direkta och konkreta inflytande och mindre på främjandet av delaktighet. Detta kan vara en av anledningarna till att de

upplever det problematiskt med barns delaktighet. De ser olika problem i det direkta arbetet med barnen, som att de är för unga och saknar erfarenhet, inte har några idéer och att det är svårt att nå ett representativt urval av barn. Vi tolkar att barnbibliotekarierna känner en osäkerhet kring begreppet. De har inte medvetandegjort för sig själva att de ger barn möjligheter att vara delaktiga genom att främja delaktigheten på olika sätt utan att barnen är konkret delaktiga. Vi ser att detta sker på flera sätt, några exempel är att anpassa miljön, genom lyhörddhet i boksamtal och andra aktiviteter, genom att ta hänsyn till deras ålder och erfarenheter samt att testa olika aktiviteter för att se hur det funkar.

5.3 Barnbibliotekariernas syn på maktförhållanden mellan barn och vuxna

Generellt uppfattas begreppet makt på ett positivt sätt, det vill säga att individer eller grupper har möjlighet till inflytande över sin livssituation, som en demokratisk rättighet. De maktstrukturer som finns på biblioteket och i samhället för övrigt, där vuxna har makten genom yrke, ålder och mer erfarenheter finns en klar medvetenhet om.

Jaa, makt på ett positivt sätt för mig är också en demokratifråga. Känna att det här är vårt hus, där man kan både påverka, vara sig själv och komma med idéer.

Barnbibliotekarierna framhåller att man som vuxen bör reflektera över sin position och också lära sig att släppa kontrollen över en del av verksamheten, för att låta barnen komma till tals och därmed låta dem ha inflytande över sin situation. Barnen ska kunna känna att de har möjlighet att vara sig själva på biblioteket och ha möjlighet att påverka vad som händer. Vuxna måste bjuda in barnen på ett tydligt sätt, eftersom det inte är självklart att barn uttrycker det de vill säga. Barn är ovana vid att tycka till och vuxna är vana att vara de som fattar besluten.

Maktobalans mellan vuxna och barn, barn inte vana vid att få bestämma och vuxna är vana vid att vara de som bestämmer. Vuxna måste släppa taget lite.

När man som vuxen börjar reflektera kring maktförhållandena väcks ett antal frågor.

Hänger jättemycket ihop vem bestämmer? På lika villkor? Är det jag som bestämmer och släpper in dig att vara med lite grann? Hur mycket? På nåder? Vem ska ha makten? Jag som bibliotekarie ska ha den och släppa in barnen eller ska barnen ha makten och jag som bibliotekarie vara underhuggare till dem?

Nja det anses väl kanske lite så att barnen inte vet vad som är bäst för dem, att vi som är vuxna med erfarenhet vet vad barnen behöver, det kan jag tänka mig.

De som har erfarenheter från biblioteksråd på skolbibliotek, bestående av både vuxna och barn, menar att det ibland visat sig vara svårt att få barnen att uttrycka sig och ha åsikter.

Ja det är klart att vi vuxna måste släppa fram barnen och det är ju säkert svårare när man är liten i förhållande till stora att våga säga hur man vill ha det och berätta sina idéer. Vi har inte haft något biblioteksråd här med barn, där det har ingått barn, men jag vet att en del kollegor har haft det och det har varit problem att få dom, alltså när det har varit blandat vuxna och barn, att få dom, de blir väldigt tysta när de sitter och är där med sina lärare. Så där tror jag det behövs väldigt mycket uppmuntran för att de ska våga ta för sig. Då påverkar det också vad man har för attityd till vad barnen säger och tycker och tänker.

Psykologiska aspekter, såsom rädsla att släppa ifrån sig makten, kan spela in om man som vuxen förmår att släppa en del av sin kontroll för att ge barn utrymme i beslutsprocesser och verksamhet.

... psykologiska aspekter... det finns ju säkert rädslor hos vuxna som... alltså att släppa ifrån sig makt man har kan ju vara skrämmande, sen är det ju säkert så att man måste prata om saker och ting innan någonting kan hända, det kanske är många som inte ens reflekterar över vilken makt man har i vissa situationer.

Nej men det är ju som vi sa innan vuxnas rädslor att det kan gå fel eller att det blir total kaos om man släpper ifrån sig för mycket av kontrollen. Det vet jag när jag jobbade på det meröppna biblioteket, det var ju en farhåga alltså just det här med att släppa på den kontrollen man hade över sitt bibliotek, alltså för de som jobbade där.

Barnbibliotekarierna är medvetna om de ojämlika maktförhållandena mellan barn och vuxna vilket gör att de försöker vara mer lyhörda mot barn. Men det uttrycks att det kan finnas en rädsla hos vuxna att släppa ifrån sig makten och att det då blir kaos.

5.4 Barnbibliotekariernas syn på svårigheter och möjligheter i att främja delaktighet

Barnbibliotekarierna uttrycker att avsaknad av tid och personalresurser, som skulle möjliggöra ett ändrat arbetssätt och skapande av relationer till barn som skulle kunna vara delaktiga i biblioteksverksamheten, framstår som den mest uppenbara svårigheten för att arbeta med barns delaktighet.

Tid, man måste vara förberedd som vuxen och ha tänkt igenom detta, vad det nu är. Det är ju svårt- det är ju tid och få tid att förbereda, att samla ihop barn och ungdomar tror jag inte är något problem.

Tiden är väl det största hindret tycker jag. Det är rätt så mycket att bara hålla igång grunden så jag tycker att jag har för lite tid egentligen att starta upp nya projekt. Vilket det skulle kunna va' då att starta någon inflytande, få ihop någon grupp.

Innebörden i dessa svar kopplar vi ihop med det vi tidigare skrivit gällande barnbibliotekariernas syn på delaktighet. De lägger större tyngd på det konkreta arbetet än på förhållningssätt och bemötande, vilket också främjar möjligheterna för barns delaktighet.

Annat som ses som hinder är att det på folkbibliotek är svårt att etablera relationer med barn och skapa förtroende hos dem. Eftersom det är en frivillig verksamhet kan det vara svårt att formera grupper och få kontinuitet i mötena med besökarna på barnavdelningen. De som har erfarenheter från skolbibliotek jämför med förutsättningarna i förskola och skola. Barnbibliotekariernas svar ger uttryck för att de ser på delaktighet som något som sker i grupper och att dessa måste ses kontinuerligt.

Precis den lite djupare kontakten än hej hej. Att de känner att man har en närmre kontakt. Det är ett hinder att man inte kan skapa de där djupare banden.

Anpassa efter ålder. Små barn, små beslut och stora barn, stora beslut. Kan passa när man träffar en grupp kontinuerligt. Gång på gång. Bygger på att man känner varandra och verksamheten.

Det är svårt tycker jag att skapa just det här när de kommer frivilligt. Det är ju oerhört mycket lättare att jobba med grupper i skolklasser och förskolor. Då är det ju aldrig några problem och få underlag... men det kan absolut ha att göra med delaktighet och inflytande.

Men de kan ju vara misstänksamma om hur mycket inflytande och medbestämmande de skulle ha.

En annan svårighet är att få ett representativt urval, de redan intresserade är de som har förmågan att uttrycka önskemål och tankar kring biblioteksverksamheten. Det är svårt

att nå barn som inte kommer till biblioteket, för att ta reda på om de över huvud taget har några tankar om vad de skulle vilja göra. Det blir ofta de redan frälsta och de som vågar, som får chansen att uttrycka sig.

Ett annat hinder skulle kunna vara hur får man ihop så att det blir representativt. Barn är ju inte alla samma. Det gäller ju att man får in allas åsikter. Risken är väl att man får veta de som besöker biblioteket redan idag vad de tycker om och så får man mer av det. Så finns det andra som inte kommer för att det inte passar eller något som de inte tycker om eller att de skulle vilja ha det annorlunda, svårt att fånga upp de barnen. Hur ska man få veta vad de vill?

Hindret, det svåraste som tar tid är ju att få tag i rätt typ av barn som man kan prata med och diskutera och fråga. Det är det som gör att man inte kan hålla på så mycket med det utan man får mer ta det när man håller på och vad som fungerar. Men annars skulle det väl vara att de inte har direkt realistiska uppfattningar om vad som är möjligt och göra på biblioteket.

Alltså det skulle väl funka men alltså jag tror om det är här [på bibliotekariens arbetsplats; vår anmärkning] så har man inte möjlighet att lägga ner den tiden på att göra det. Och sen får du in tjugo enkätsvar, visst de kan ju ge en hint om hur det ska vara, men det är ju inte direkt representativt heller... Ja det gör det ju onekligen, annars krävs det ju en väldigt omfattande undersökning och det är ju inte säkert att det hade blivit bättre för det.

Barns kunskaper och förmågor, kan också utgöra en svårighet i arbetet med att genomföra delaktighet i verksamheten.

De kan ju komma med förslaget... men sen och genomföra det eller hur det ska genomföras... för de vet inte hur det fungerar och vad som är tekniskt möjligt...

Dels behöver de ju lära sig hur saker går till liksom, det klarar de inte själva och så behöver de ju nån som tar hand om dom för att annars hade det ju inte fungerat och de kan ju inte så mycket bestämma vad de ska göra själva hela tiden... De saknar kunskap, de saknar ekonomier och de har inte de möjligheterna.

Som möjligheter med barns delaktighet anges att barn blir mer benägna att komma till biblioteket. De vågar uttrycka sina önskemål som barn, men även när de blivit vuxna i andra frågor som rör deras liv.

... barn som är och blir delaktiga mer kreativa och mycket mer aktiva inte bara i bibliotek och kultur som människor samhället i stort. Viktigt att se barnen, respektera dem och ge dem möjlighet att bli delaktiga.

... det är på något sätt som att det är det som är början. Barn måste känna sig trygga och välkomna innan man ens kan börja prata om barns delaktighet.

Jag tror absolut inte på det ojämna maktförhållande som man kan se ibland därför att jag tror att medskapande och delaktighet gynnar alla, alltså då vill man ju vara med när man får lov att vara med och bestämma... om de blir tilldelade en bok av fröken så tror jag inte, då förstår man ju att det är ganska många av de barnen som tycker det är skittråkigt att läsa en bok som man inte själv har valt... alla människor vill ju ha makt över sitt eget varande. Så jag tror det skulle dra fler barn och ungdomar till biblioteket om de kände att det var deras.

Det kan vara svårt för barnbibliotekarierna att verkligen känna att det är självklart att barnen ska ha inflytande över biblioteksverksamheten.

Det är lite svårare för att där tänker jag nog inte riktigt på vår verksamhet... för att medbestämmande är väl att alla inblandade i det praktiska arbetet har något att säga till om och det är ju jag som ansvarar för verksamheten, så det är ju svårt att få barnen att arbeta på biblioteket.

... man kan vara delaktig i ett beslut men inte ha något inflytande över hur det blir liksom som med folkomröstningar men det handlar det ju inte om här så här skulle jag nog säga att om man är delaktig så har man ett inflytande, då är det ju mer att man som vuxen och ansvarig för budgetar och såna grejor, får ge lite ramar till vad som går och ibland säga stopp se vad som är genomförbart...

De största problemen för att skapa förutsättningar för delaktighet, enligt barnbibliotekarierna, är brist på tid och personalresurser, att etablera relationer med barn och att välja ut vilka barn som ska representera målgruppen. De ser ett bra bemötande som en möjlighet att skapa förutsättningar till mer delaktighet.

5.5 Delaktighet i barnbibliotekariernas vardagliga arbete

I det här avsnittet redovisar vi barnbibliotekariernas syn på hur delaktigheten kommer till uttryck i det vardagliga arbetet på biblioteket.

Det mest uttalade och konkreta exemplet är kopplingen till inköp av medier, vilket utbud som ska finnas på biblioteket. Inköpsförslag från barn är, verkar det som, en självklarhet på folkbibliotekens barnavdelningar.

Ja, kommer ett barn och säger att det vill ha den här boken, köper vi in den direkt.

Andra manifestationer för barns delaktighet är att barnen har varit med och valt böcker till bokklubbar, bokprat med mera. I något fall har man satt upp skärmar med papper där barnen kunnat dela med sig av sina boktips.

Ja alltså vi hade en liten filmklubb, film- och bokklubb för ett tag sedan, det var nog första terminen jag var här, då fick dom vara med, vi hade ju i och för sig tänkt ut formen men dom fick ju absolut vara med att bestämma film och bok...

Vid något tillfälle gjorde vi faktiskt någon enkät... där de fick fylla i vissa frågor, vilken typ av böcker, vad de helst ville, vad de tyckte var viktigt med omslag... jag tycker alltid det är spännande, det handlar lite hur de väljer böcker... Men jag vet inte, jag tror egentligen inte att jag ändrade så mycket i upplägget efter det här utan... Nää det blev nog inte så mycket av det sen.

Barnbibliotekarierna försöker ta reda på vad barnen vill göra på biblioteket, genom olika metoder. Exempel är enkäter, "trial and error", att barnbibliotekarierna har en känsla, byggd på erfarenhet, för vad som har fungerat förut. Erfarenhetsutbyte mellan barnbibliotekarier på olika bibliotek. Ofta har läns- eller regionbiblioteket nätverk med barnbibliotekarierna i kommunerna och under nätverksträffarna delar man med sig av metodtips.

Jag har varit med och gjort enkäter också och det är ju ett sätt att påverka. När jag jobbade på ett bibliotek och de skulle göra om ungdomsavdelningen då fick vi göra en enkät... Men där var det också så att man verkligen fick tänka på hur man skulle utforma det för att det skulle vara något som gick att genomföra... Så det kan man absolut göra, men det är snarare i specialfall man gör om en avdelning.

... fråga och se lite vad de helst vill ha, vad de lånar och jag uppmuntrar dom alltid till att önska om de vill ha något tema. Det är inte alltid dom gör det. En del vill nog bara sitta och lyssna eller så känner de kanske att de inte riktigt kan fråga. Jag brukar försöka följa upp när vi träffas regelbundet framför allt i femman så brukar jag fråga om böckerna från förra gången och vem som läste vad och vad de tyckte för att få lite idéer om hur det funkade. Men det hade varit roligt om man hade kunnat ha ännu mer dialog med dom tycker jag. Men många klasser kommer in och sitter och lyssnar och är väldigt tysta. Det kan vara lite svårt att få igång dom.

... väldigt mycket samarbete mellan barnbibliotekarier rent allmänt... genom olika nätverk där man tipsar varandra om aktiviteter som fungerar och man kan lösa olika saker och så... Så funkar det så klart olika bra på olika bibliotek, man får testa sig fram lite.

I de mål- och styrdokument som informanterna nämner, som finns för bibliotekens verksamhet, uttrycks inte konkret att barns delaktighet är ett formellt uppdrag för barnbibliotekarierna. En del av dem menar att de, i och med att FN: s barnkonvention

har antagits och att den ska genomsyra barnverksamheterna i kommunerna, ändå har ett uppdrag att arbeta med barns delaktighet. I bibliotekens och kommunernas styrdokument hänvisar man mer generellt till barnkonventionen och att man ska se till barns bästa vid planering och utförande av arbetet.

Ja och vi har i den handlingsplan som politikerna satt upp för vår verksamhet ... som ledord för barnen och även där ingår delaktighet.

... det finns inte nedskrivet, men det här med delaktighet har återkommit ett flertal gånger under min yrkesverksamma tid. Det är ett tjuusigt ord, men svårare att få ett innehåll i det.

Om man har deltagit i fortbildning kring barnkonventionen har det enligt svaren inte lett till några konkreta förändringar av arbetet på biblioteket. Däremot kan man utläsa i svaren att barnbibliotekarierna har innehållit i barnkonventionen med sig i sitt arbete. Kompetensutveckling och metoder efterfrågas av barnbibliotekarierna.

... olika delar av barnkonventionen. så den är man ju självklart medveten om. Det är också ganska mycket saker som alltså man behöver inte sitta och studera den så noggrant utan man har med sig den hela tiden. Det är ganska många saker som är självklara i den också eller kan man tycka. Så man behöver inte ha den på sitt skrivbord jämt för att den ska ha inflytande eller de tankarna.

Inte explicit, men under annan fortbildning dyker det upp och på mitt förra jobb pratade man mycket om det i personalgruppen. Skulle behövas, hur håller man ett möte med barn? När det gäller barn, hur ser man till att alla kommer till tals och får sina röster hörda? Inte bara de högljudda som ska komma till tals.

... inte just barnkonventionen men den har kommit upp i olika sammanhang under årens lopp, ingen som speciellt har koncentrerat sig på barnkonventionen. När man först började uppmärksamma barnkonventionen, samarbete tjänstemän och politiker om vad som var viktigt för oss och hur det skulle lyftas fram.

Frågan om man arbetar aktivt med barns delaktighet skapade en känsla av dåligt samvete hos ett par av informanterna.

... hur mycket inflytande har barn i bibliotekets verksamhet? Om jag ska vara självkritisk har de inte särskilt mycket inflytande. Som jag ser det försöker vuxna arbeta så bra som möjligt för att göra det bra för barn och ungdomar, inte bara bibliotekarier utan förskollärare och lärare. Men reellt inflytande är det ont om.

... Jag känner ju att när jag fick den här frågan om intervjun, att det skulle handla om barns inflytande så kände jag mig nästan lite så där, vad synd att de inte har mer inflytande, att

jag inte har tid att jobba mer med det kanske. Det är ju deras bibliotek också, det ska det ju vara. Det är för deras skull som jag är här... Ja då kan jag nästan känna lite dåligt samvete...

... varit dålig på att jobba så. Har sett exempel på Balagan och andra ställen när de har planerat ny verksamhet, men inte själv. Inte vågat, inte vetat hur man ska göra...

5.6 Bemötande främjar delaktighet

En framgångsfaktor i arbetet med barns delaktighet menar några informanter är ett bra bemötande. Genom att lyssna på och bemöta barnen så att de känner sig sedda, trygga och välkomna till biblioteket och barnavdelningen, lägger man grunden för att kanske någon gång ta ytterligare steg mot barns delaktighet i bibliotekens barnverksamhet.

Ja det är ju självklart. När man sitter ute i diskarna och möter barnen, det gör ju jättemycket för hur välkomna de känner sig på biblioteket så klart.

Ja, det har jag gjort, särskilt i mötet med som man säger besvärliga barn. De som är utåtagerande, då blir det aktuellt. första reaktionen vad besvärliga de är, men tänker ett varv till. Varför betar de sig så här? Varför känner de att de måste markera mot mig? Som vuxen? Mot varandra? Jag tror inte att barn är dumma, varken obegåvade eller elaka, det är bara som det ser ut. Sådant man måste jobba på om barn ska vara med och bestämma.

Det beror ju mycket på vad det är men, jag tycker ändå att det är viktigt att lyssna på vad de säger och försöka att inte ha någon värdering även om det kan vara lite crazy-idéer, försöker man ju liksom va kul va roligt, det kanske blir lite svårt, men jag vill inte att de ska känna sig dumma att de kommer med förslag. Jag tar jättegärna emot idéer från barn absolut på sånt som de kan göra här och som vi kan göra tillsammans...

... inflytandet är väl i så fall om man tänker, alltså när de är här försöker jag eller vi alla förmedla ett öppet klimat där man får vara sig själv.

Vid större förändringar på biblioteken, av rummet eller organisationen, är det kanske mer vanligt att försöka få användarna delaktiga än vad det är i det vardagliga arbetet. Med hjälp av fokusgrupper som kan ha synpunkter kring hur de vill att det ska bli. Återigen jämförs situationen på folkbibliotek med den på skolbibliotek.

Eventuellt ganska mycket långt in i framtiden kommer vi att få bygga ett nytt bibliotek och förhoppningen är att man ska få inreda barnavdelningen på ett annat sätt och göra en ungdomsavdelning. Så då hade jag verkligen velat involvera en grupp barn och ungdomar som verkligen hade fått vara med. Idealet hade väl varit att ha någon utomstående konstnär

eller något sånt som kunde jobba i workshop med ett gäng ungdomar. Det hade ju varit jättekul.

En gemensam nämnare i svaren är att arbetet med barns delaktighet är en demokratifråga, man anser att en av folkbibliotekets roller är att vara demokratiskt forum. Det innebär bland annat att man som besökare har rätt att välja om man vill vara delaktig i aktiviteter och i vilken utsträckning man i så fall är det.

... ja, delvis men även att bara bjuda på kulturaktiviteter som man deltar i utan att vara delaktiga, inget krav på prestation. Biblioteket ett demokratiforum, det pratar man alltid om när det gäller vuxna så varför skulle det vara annorlunda när det gäller barn?

På en teoretisk nivå är barnbibliotekarierna medvetna om barnkonventionen, barns rättigheter och behov, men på en praktisk nivå tycks de vara osäkra på hur man ska låta barnen bestämma. Informanten i citat ovan uttrycker ett synsätt, som innebär att kunna välja hur delaktig man vill vara är också en form av delaktighet.

6. Tolkning och diskussion

Uppsatsens syfte är att undersöka hur barnbibliotekarierna på sex folkbibliotek förhåller sig till och arbetar med barns delaktighet i den vardagliga biblioteksverksamheten. Nedan diskuteras resultaten som presenterats i analysen mot bakgrund, tidigare forskning och teoretiskt ramverk. För att ge en förståelse av innebörden i begreppet barns delaktighet, och dess komplexitet, angriper vi det från flera tänkbara vinklar. Kapitlet är indelat utifrån olika dimensioner av begreppet barns delaktighet.

6.1 Demokrati ur ett delaktighetsperspektiv

Av informanternas svar kan vi utläsa att de anser att folkbiblioteken har en roll som demokratiskt forum, där man som användare ska ha möjlighet att påverka innehållet i verksamheten, men även ha rätten att vara åskådare och passiv deltagare i de aktiviteter som erbjuds. De menar att barn som blir lyssnade på blir mer aktiva som vuxna och mer benägna att besöka biblioteket, men att de även vågar framföra sina önskemål i andra sammanhang. I bakgrundslitteraturen uttrycker bland andra Hart (1992, s. 5) att en av grunderna för arbetet med barns delaktighet är att barnen ska fostras demokratiskt, så att de får lära sig hur samhällets demokratiska beslutsprocesser ska gå till. Delaktighet är enligt Hart det samma som processen att ha inflytande i beslut som påverkar ens eget liv och det omgivande samhället. Även Stern (2006) anser att de demokratiska perspektiven på rätten till delaktighet är viktiga både för individen och för samhället i stort. Informanterna i uppsatsen av Tjeder och Wiker (2011, s. 48) beskriver också att barns rätt till delaktighet hänger ihop med demokrati. De och de bibliotekarier som de intervjuade menar att det är av vikt för barnet som individ, men även för hela samhället att barn får lära sig hur de demokratiska processerna fungerar. Vi kan se att det finns en vilja hos informanterna i vår uppsats att lyssna på barnen för att ta reda på vad de vill, men att de uttrycker att det saknas metoder för ett strukturerat arbete med barns delaktighet.

För att barn ska kunna ha inflytande över sin tillvaro behöver vuxna släppa kontrollen till viss del, enligt några av informanterna. En orsak till att det ibland kan vara svårt, ligger på det psykologiska planet och kan grunda sig i rädsla och dålig självkänsla. Dessutom anges det invanda mönster, som finns när det kommer till maktrelationer, att vuxna är vana att bestämma och att barn är vana vid att det är så, som en orsak. Det går inte att släppa kontrollen helt, den vuxne behöver finnas som stöd, barnen kan inte bestämma själva. Mognad och ålder ska avgöra hur stort inflytande barnet ska ha, enligt artikel 12 i Barnkonventionen. Det är emellertid svårt att avgöra vad som kan vara passande, eftersom alla barn är olika och vuxna enligt Nordenfors (2010) kan ha svårt att läsa av på ett bra sätt. Alla vuxna har olika bakgrund och gör olika bedömningar. Det leder till att det blir olika bedömningar på olika ställen, på grund av olika kompetens och lyhördhet. I bakgrundslitteraturen beskriver flera av författarna, exempelvis Fleming (2012), Hart (1992), Shier (2001) att det är vanligt förekommande att barns delaktighet endast utövas på ett symboliskt plan. En av förklaringarna till det, tror vi, skulle kunna vara tidsbrist, som gör det svårt att reflektera över sitt agerande, vilket i sin tur leder till att man inte förmår släppa kontrollen så att barn kan komma till tals. Barnen behöver mycket uppmuntran i de fall där de ska samarbeta med vuxna och för att de ska lita på att deras åsikter verkligen tas tillvara. Demokrati handlar till stor del

om individens makt att bestämma över sin egen tillvaro, det vill säga om man har en positiv tolkning av maktbegreppet, så som bland andra Gallagher (2008) och Hill (2004) beskriver det. Gallaghers (2008) resonemang kring positiv eller negativ maktutövning, som vanligt förekommande vid arbete med barns delaktighet, syftar på att man antingen låter barnen tala fritt, lyssnar på dem och agerar efter deras synpunkter eller att de vuxna utnyttjar sin makt genom att låta barnen komma till tals, men låter bli att ta hänsyn till deras åsikter i planering och utförande av aktiviteterna. Informanternas svar ovan tolkar vi generellt som att de är i enlighet med Gallaghers första exempel på vanligt förekommande förhållningssätt i arbete med barns delaktighet, men det är, som sagt var, svårt att ta barnens åsikter till en nivå där de verkligen påverkar verksamheten på ett konkret och synbart sätt. Istället kanske det handlar om att den vuxne hjälper barnet att utöva egenmakt eller empowerment genom att finnas till hands vid rätt tillfällen. Man släpper alltså inte kontrollen och besluten helt till barnen. Vi inledde stycket med att lyfta fram barns tillit till vuxna när det gäller att barnens åsikter verkligen tas till vara. Förtroendeaspekten är viktig, det ser vi i texterna av Stern (2006) och Fleming (2012). Fleming skriver om hur unga känt sig ignorerade av vuxna och att det tog alldeles för lång tid att fatta beslut i delaktighetsprocesserna. Vi tror att det kan finnas en risk att delaktighetsarbetet vänds till en negativ upplevelse för barn med dessa känslor och kanske påverka deras syn på demokratiprocesser, vilket gör att de avstår från att vara delaktiga i framtiden.

Hill (2004, s. 96) säger att det inom forskningen kring delaktighet saknas en klar definition av maktbegreppet. Det är tydligt att så även är fallet bland barnbibliotekarierna, även om de generellt sett menar att makt betyder att man har kontroll över sin livssituation. Barn som besöker biblioteken skulle kunna ges möjlighet att bestämma över just den delen av sin tillvaro genom att vuxna medvetandegör sin maktposition för sig själva och bjuder in till att barn får uttrycka sina önskemål och åsikter. Barnen behöver släppas in och uppmuntras att uttrycka sina tankar och idéer, som kan leda till att de får inflytande. Nordenfors (2010, s. 5) drar slutsatsen att verksamma vuxna behöver reflektera över sin attityd till barn. I svaren kan i vissa fall utläsas att det finns en oförmåga att tänka att barn skulle kunna vara reellt delaktiga i biblioteksverksamheten, genom att de inte har de förmågor, det ansvaret och de kunskaper som behövs. I de fallen antar vi att det är en bokstavlig tolkning av barns delaktighet, liksom den som vi hade vid början av arbetet när vi skapade intervjuguiden. Man tänker inte på att ta hänsyn till barnets mognad och ålder samt i vilka situationer och till vilken grad det kan vara realistiskt att barn har inflytande. Hill (2004, s. 82ff.) är en av dem som i sitt arbete visar att det finns stor risk att det inte blir en demokratisk process när man frågar barn direkt om deras åsikter. I likhet med en del av informanterna, är han inne på att det lätt kan uppstå en situation där barn representerar barn istället för att man faktiskt får en dialog till stånd. Det alternativ som han ser, att ett tillräckligt stort antal barn tillfrågas, är ett dyrt tillvägagångssätt och därför är det inte vanligt att offentligt finansierade verksamheter använder metoden. Informanterna, liksom Hill, säger att det är svårt att få ett tillräckligt stort antal barn att svara på exempelvis enkäter, att det i sådana fall som nämns ovan är de barn som vågar och är initierade i böckernas och bibliotekets världar som är de som hörs mest. Istället för att lägga fokus på att skapa ett representativt urval barn att fråga direkt för att skapa förutsättningar för barn att vara delaktiga, menar vi att barnbibliotekarierna skulle kunna fokusera på att försöka möta varje barn som en individ.

6.2 Att främja barns delaktighet genom att skapa goda relationer

Barnbibliotekarier möter barn på sin arbetsplats och i deras arbete ingår som en självklar del att bemöta dem på ett sätt som gör att de känner sig välkomna och trygga på biblioteket. Synen på barn, som kompetenta samhällsmedborgare och aktörer med rättigheter till inflytande över sin tillvaro (James, Jenks och Prout 1998, s. 32 f.), gör att man som vuxen försöker låta barnen komma till tals, lyssna på dem och ge dem möjligheter att prova olika saker, efter deras egna önskemål. Informanterna visar i sina svar att de tycker att det är viktigt att lyssna på barnen de möter och att de genom ett bra bemötande kan bidra till att barn på biblioteken uttrycker idéer och önskemål som kan tas tillvara. Nordenfors (2010, s. 59 ff.) pekar på att det inom de organisationer som vill arbeta med barns delaktighet är nödvändigt med medvetenhet om vilka föreställningar kring barndom, barns rätt att uttrycka sig och få sina åsikter tagna på allvar som råder. Om det misslyckas menar hon att det kan innebära ett hinder i arbetet med att skapa förutsättningar till barns delaktighet. Informanterna i den här undersökningen berättar att de har diskussioner kring innehållet i barnkonventionen inom arbetsgruppen, men även i länsövergripande nätverk. De barnbibliotekarier som Johansson (2010) intervjuade i projektet MVG menade att de arbetar för att skapa förtroende hos de barn som besöker biblioteket, så att de kan känna sig trygga med att de är välkomna med åsikter, synpunkter och förtroenden, utan krav på motprestation. Barbro Johansson (2010) kommer fram till att barnbibliotekarien vill vara "en annan sorts vuxen", en sådan som jobbar för att barn ska komma till tals och känna sig hemma på biblioteket. I informanternas svar kan man utläsa att det är en grund i arbetet, man vill att biblioteket ska vara en plats där barn känner sig bekväma och trygga och blir lyssnade på. En av de svårigheter med att skapa förutsättningar för barns inflytande, som informanterna nämner, är möjligheten att skapa varaktiga relationer med barnen som besöker biblioteken, eftersom folkbibliotekens verksamhet är frivillig och det är olika barn man möter varje dag. För att barnen verkligen ska känna sig trygga med att deras idéer och tankar tas tillvara och respekteras krävs en djupare relation. De informanter som har erfarenhet från arbete på förskola eller skola beskriver att det är mycket lättare att ta reda på vad barn vill och tycker, när man träffar samma barn varje dag. Nordenfors (2010) menar att relationerna mellan barn och vuxna är i fokus vid ett lyckat arbete med barns delaktighet. Hill (2004) visar också på att det är relationerna mellan barn och vuxna som står i fokus för att lyckas. Arbetet med att skapa relationer och bygga förtroende mellan de inblandade tar mycket tid, något som informanterna i undersökningen uttrycker saknas och som därför utgör ytterligare en svårighet i arbetet med att ta tillvara barns åsikter. Även i Tjeders och Wickers (2011) undersökning kom det fram att kommunikationen mellan bibliotekarierna och barnen kunde upplevas som svår, en av grunderna för att etablera en relation. Karaktären på folkbibliotekens verksamhet är som tidigare beskrivits att det är frivilligt att besöka biblioteket och delta i de aktiviteter som erbjuds. Därför tänker vi att arbete som kan främja barns delaktighet på folkbibliotekens barnavdelningar kan vara att skylta på ett sådant sätt att alla kan hitta det de söker, exempelvis genom att göra temaindelningar i hyllorna, som underlättar för barnen att hitta de böcker som de vill läsa. Att anpassa möjligheterna att sig in i och fram i biblioteket, tänka på öppettider, samarbeta med andra yrkesgrupper som också har erfarenhet av hur barn vill ha det och att använda möbler som är anpassade för barn och därigenom underlättar för dem att använda biblioteket.

Ytterligare anpassningar kan vara att erbjuda barnvagnsparkering och möjlighet för bebisar och deras föräldrar att vistas på biblioteket på golvnivå med exempelvis mjuka mattor. Folkbiblioteken behöver satsa på att ha en speciell barnanpassad katalog, vilket redan finns på vissa håll i landet.

6.3 Att skapa förutsättningar för delaktighet

Innan det går att börja arbetet med att försöka göra barn delaktiga krävs förberedelser av olika slag. Shiers modell (2001) visar tydligt de olika faser en organisation behöver gå igenom för att komma vidare i arbetet. I Evemalm och Gäres (2010) undersökning dras slutsatsen att det är av största vikt att personalen är överens om målet med att lyssna på barn och att en gemensam barnsyn på arbetsplatsen är en viktig förutsättning. Nordenfors (2010) anser att såväl enskilda tjänstemäns syn på barn som organisationers och samhällets inställning till barn och barndom påverkar hur mycket barn kommer till tals. Som många andra menar Pramling, Samuelsson och Sheridan (2003, s. 70 ff.) att definitionen av innehållet i begreppet barns delaktighet delvis är beroende av vilken barnsyn man har och hur medveten man är om den. Nordenfors (2010) och Sandin (2011) beskriver att en av orsakerna till att det råder olika syn på innehållet i barns delaktighet, är att det är upp till enskilda personer hur de vill och ska utföra arbetet. Sandin (2011, s. 189) efterlyser en definition med bäring på bibliotekssektorn, för att begreppet ska ha relevans och inte endast vara tomma ord. Hart (1999) konstaterar att komplexiteten i arbetet med delaktighetsprocesser leder till att det är nödvändigt att som vuxen bland annat ägna uppmärksamhet åt olika barns förmågor till samarbete och kommunikation. Processen börjar med den enskilde barnbibliotekariens barnsyn, som sedan ska ställas i relation till övriga i arbetslaget och hela organisationen. Vi håller med Nordenfors (2010) när hon poängterar att man i arbetet med barns delaktighet måste klargöra för sig själv vad det faktiskt innebär med barns delaktighet i det praktiska arbetet. Hon menar också att det gäller att försöka ha ett analytiskt verktyg att använda sig av för att öka medvetenheten om barns delaktighet. Andra viktiga aspekter att ta hänsyn till är hur man som vuxen uppfattas av barnen (Hart 1999, s. 28ff., se Sandin 2011, s. 179), vilket bland annat kan ske genom att man reflekterar över sitt bemötande. Man uppger från barnbibliotekariernas sida att det förekommer diskussioner kring förhållningssätt och bemötande till biblioteksbesökarna. Det sker i den egna personalgruppen, men även i länsövergripande nätverk för barnbibliotekarier.

I intervjuvaren kan utläsas ett visst mått av dåligt samvete, för att man inte har involverat barn i planering och genomförande av arbetet på biblioteket. Som någon slags tröst kan sägas att exempelvis Sandin (2011, s. 196f.) uttrycker att det varken är bättre eller sämre att arbeta på det sättet, utan att det passar mer eller mindre bra i olika sammanhang. Däremot menar hon och andra, exempelvis i uppsatsen av Tjeder och Wiker (2011, s. 48), att det är av största vikt att man reflekterar över hur arbetet ska vara utformat, sin egen roll som vuxen och i hur hög grad barnen ska vara delaktiga. Sinclair (2004) beskriver vikten av att den vuxne inser hur komplext det är att få barn att vara delaktiga, så att arbetet utformas till rätt nivå och efter de förutsättningar som råder. Rätt tid och sammanhang är också avgörande för resultatet. Backlund och Pettersson (2009), vilka utgick från BO:s framgångsfaktorer för att arbeta in olika perspektiv i offentlig verksamhet i sin undersökning kring regional biblioteksverksamhet kom fram till att det brast på flera framgångsfaktorer. Det vi kan se i informanternas svar, även om vi inte utformade frågorna efter BO:s framgångsfaktorer, är att man inte heller inom kommunal

biblioteksverksamhet lyckas leva upp till dessa. Ledningens stöd verkar brista, då man anger att tid och resurser saknas för att arbeta med barns delaktighet. Det saknas klara formuleringar i centrala styrdokument, barnbibliotekarierna upplever att de inte har rätt kompetens och efterfrågar utbildning och information kring barns delaktighet. Intentionen i de svenska kommunerna är ändå att innehållet i barnkonventionen ska efterlevas, men som informanterna uppger uttrycks det med att man hänvisar övergripande till innehållet i artiklarna.

En, i vårt tycke, bra och klok sammanfattning av vad arbetet med barns delaktighet kan innebära är följande:

När barn erfar att deras värld blir hörd och sedd, att deras intressen, intentioner och sätt att förstå bemöts och tas till vara på ett respektfullt sätt menar vi att barn har inflytande och är delaktiga. (Pramling Samuelsson, Sheridan 2003)

Om man utgår från den nivån och med den insikten, kanske barns delaktighet faktiskt är ett inslag i fler folkbiblioteks barnavdelningars verksamheter.

Barnbibliotekariernas svar visar att de anser att barnen behöver öva på att bli delaktiga och att barnen behöver få en del förutsättningar kring vad de ska vara delaktiga i innan det går att arbeta på det sättet. Harts (1992, s. 5) ståndpunkt är att om barn ska kunna förstå hur den demokratiska processen går till och att de förstår att de kan vara en del av den, måste barnen få träna på den i verkliga livet. Om vi i vårt arbete bjuder in och visar barnen att deras åsikter om biblioteket och verksamheten gör en skillnad kanske vi är en bit på rätt väg till att skapa förutsättningar för barns delaktighet.

Evemalm och Gäres (2010) fallstudier på svenska barnbibliotek ledde till att de kunde dra slutsatsen att det behövs både barns perspektiv och barnperspektiv hos de vuxna för att uppnå barns delaktighet. De intervjuade barnbibliotekarierna i den här uppsatsen har reflekterat, om än i olika hög grad, över sin barnsyn och av svaren kunde vi utläsa att de ser barn som kompetenta och aktiva.

En tydlig svårighet i förutsättningarna för arbetet med barns delaktighet på folkbiblioteken är enligt informanterna bristen på tid. Det är ett kort svar med komplext innehåll som vi menar att det krävs djupare reflektion kring. Ibland upplever vi det som att informanterna per automatik säger att "om vi bara hade det så skulle..." Vi tycker det är intressant att lyfta frågan om man fick mer tid vad skulle det då få för konsekvenser i arbetet med barns delaktighet? Ett svar var att om det fanns mer tid så skulle den användas till att få tag i "rätt typ av barn som man kan prata med och diskutera och fråga. Det är det som gör att man inte kan hålla på så mycket med det utan man får mer ta det när man håller på och vad som fungerar." Mer tid skulle alltså göra det möjligt att etablera relationer med barn, menar en av informanterna. Vidare uppstår frågan om tidsutökningen då innebär att den vuxne förändrar sitt arbetssätt så att barns delaktighet möjliggörs? Alla informanterna tycks ändå vara medvetna om att barns delaktighet inte kan nås utan ordentliga förberedelser, både i arbetet med barnen och sig själva som vuxna och barnbibliotekarier. Innan de skulle kunna nå reell delaktighet behöver de ha förberett både sig själva, genom att ha tänkt igenom och klargjort syftet med arbetet, vilka förutsättningar som finns. Barnen behöver förberedas genom att tydligt ha upplysts om förutsättningarna och de vuxna har tagit reda på vad barnen är

villiga att bestämma och i vilken grad. För att det ska vara ett representativt urval menar informanterna att ett tillräckligt stort antal, som vill och kan dela med sig av sina idéer och tankar behövs. Vi ställer oss däremot frågan om det finns andra sätt att tänka kring arbetet med barns delaktighet om man nu upplever att det är svårt att nå ”representativa” barn? Är det så avgörande för delaktighetsarbetet att arbeta med ett representativt urval? Relationerna mellan barnen och de vuxna är viktig för att avgöra var barnet befinner sig avseende mognad och ålder och ta hänsyn till det vid planeringen.

6.4 Metoder för att främja barns delaktighet

I inledningen skriver vi att det i tidigare forskning och annan litteratur kring barns delaktighet har efterfrågats metoder för att arbeta med området (Sandin 2011, s.196; Rydsjö och Elf 2007), men att vi inte tror att det är hela förklaringen till att det är svårt att nå målet fullt ut. Även barnbibliotekarierna i den här undersökningen efterfrågar metoder för arbetet, men det visar sig vid analysen av deras svar att de faktiskt har exempel på metoder att använda för att arbeta för barns delaktighet. De ger exempel på att de för att ta reda på vad barn vill göra på biblioteket, har arbetat med enkäter riktade till dem. Även “trial and error”, för att ta reda på vad som fungerar eller att använda tidigare erfarenheter är några sätt som förekommer för att ta reda på vad barn vill. Informanterna menar att de alltid har barns bästa för ögonen vid planering av aktiviteter och att de uppmärksammar vad barnen lånar, för att veta vad barnen tycker om att läsa. I tidigare avsnitt i det här kapitlet beskriver vi vad man kan göra mer för att främja barns möjlighet till delaktighet, en del av dessa förslag har man säkert använt sig av på informanternas arbetsplatser, men vi undersöker inte det i den här uppsatsen. Den tolkning av begreppet barns delaktighet som innebär att barn ska finnas med från planeringsstadiet till utförandet av aktiviteten gör att informanterna svarar att de inte arbetar med barns delaktighet. Om man istället använder den mer vidgade tolkningen som innebär att främja barns delaktighet genom att ge barnen möjlighet att delta i bibliotekets barnverksamhet, hitta de böcker de vill ha, känna sig välkomna och respekterade, är det något som informanterna redan gör men som de kanske inte är medvetna om också är en form av delaktighet. Sandin (2011, s. 92f.) konstaterar att det vid kartläggningen av barns delaktighet i läsfrämjandeprojekt på bibliotek är ovanligt att man når delaktighet, enligt den första mer konkreta tolkningen. Det vanliga i projekten var att barn involverades först efter att planeringen var gjord, vilket också stämmer med bilden av folkbibliotekens barnverksamhet. Men som vi tidigare beskrivit är det varken bra eller dåligt att ha med barn i planering och utförande, däremot mer eller mindre passande efter situation och aktivitet.

6.5 Mål- och styrdokument för barnverksamheterna

I de mål- och styrdokument som styr informanternas arbete finns enligt dem inte begreppet barns delaktighet klart uttryckt. Från uppdragsgivarnas håll hänvisas i olika mål- och styrdokument övergripande till att barnkonventionens innehåll ska styra arbetet. En del av barnbibliotekarierna säger att det går att tolka in ett uppdrag kring barns delaktighet i styrdokumentet. Andra menar att de har ett mer informellt uppdrag, i sin yrkesroll, genom att barn, enligt barnkonventionen har rätt att vara med och bestämma över sin tillvaro. Det är vuxna som oftast planerar verksamheterna utifrån ett barnperspektiv (Halldén 2003), med barns bästa för ögonen, vilket även Tjeder och Wiker (2011) kommer fram till i sin undersökning. Barns delaktighet uppfattas både av informanterna, och exempelvis Sandin (2011), som ett vackert ord, vilket ska fyllas med innehåll, men det är svårt att veta hur. Sandin (2011) efterfrågar hur det egentligen ska definieras, för att fylla någon funktion i biblioteksvärlden. Barnperspektiv snarare än barns perspektiv är vägledande i planeringen av arbetet. Det råder en liknande situation på folkbiblioteken som resultatet visar i Backlund och Petterssons undersökning av regional biblioteksverksamhet. I BO:s framgångskriterier framhålls att man för att lyckas behöver ha ledningens stöd och att målet med barns delaktighet ska vara inarbetat i centrala styrdokument. Även avsaknad av fortbildning i ämnet är ett gemensamt drag för folk- och länsbiblioteken och ett faktum som försvårar implementering av ett synsätt som främjar barns delaktighet.

Sterns avhandling (2006) visar att det finns svårigheter med implementeringen av innehållet i barnkonventionen i det praktiska arbetet, det är risk för att det stannar vid stora ord och mindre handling i praktiken. De verksamheter och instanser som har som uppgift att implementera barnkonventionens innehåll är ofta traditionsbundna menar hon, vilket kan utgöra en svårighet och det är nödvändigt att ändra inställning för att nå målet med praktiskt genomförande. Informanterna har en känsla av att barns delaktighet är ett uppdrag, men möjligen kan ett invariant och inarbetat sätt att se på barn och barnverksamheten på folkbiblioteken vara ett hinder i att se hur delaktighet kan bli en del i arbetet. Barnkonventionens innehåll styr, enligt informanterna, innehållet i deras uppdrag och styrdokument. De menar att även om det inte är klart uttryckt att de har ett formellt uppdrag att arbeta med barns delaktighet, så ligger det i sakens natur att det är så. Barnkonventionens andemening verkar snarare finnas med "i bakhuvudet" på barnbibliotekarierna än i klartext i de styrande dokument och planer som finns.

6.6 Metodologiska reflektioner

Vid intervjuerna bad vi informanterna att tala om olika begrepp som vi hade som stödord under temat *Begrepp* i intervjuguiden. En reflektion som vi gjort är att vi kanske skapade förvirring hos informanterna genom att be dem förklara ett antal av oss förutbestämda begrepp som delaktighet, inflytande och medbestämmande. Istället kunde vi ha bett dem ange begrepp vars innehåll de ansåg förklarade vad delaktighet handlade om i konkreta exempel. Motivet till varför vi använde oss av våra begrepp vid intervjuerna är att dessa begrepp är återkommande i den bakgrundslitteratur som vi har använt oss av.

Trots idoga försök att ställa öppna frågor vid intervjuerna, insåg vi vid transkriberingen av materialet att vi i en del fall ändå ställt ledande frågor. Nackdelen med en öppen intervjuguide, åtminstone när man är nybörjare på att intervjua, kan vara att man inte har färdigformulerade frågor att hålla sig till samtidigt som det ger frihet att spinna vidare på samtal som flyter på bra.

Från början tänkte vi att fokus skulle vara att undersöka barnbibliotekariernas syn på barn och hur den påverkar arbetet med barns delaktighet, men det hade inneburit att vi hade behövt använda oss av helt andra metoder än den vi valde, exempelvis med hjälp av metoder från beteendevetenskap. I litteraturen framhålls att det är resultatet av arbetet för att göra barn delaktiga som räknas och för att undersöka det hade vi kunnat göra observationer eller intervjua barn som deltagit i barnverksamheterna på de olika biblioteken. Det går inte att komma fram till de resultaten endast genom att fråga barnbibliotekarierna om vad de gör för barns delaktighet. I och med att vår uppfattning av vad barns delaktighet är har ändrats under arbetets gång, hade inte våra frågor under intervjuerna störst tonvikt på vad man faktiskt redan gör, utan snarare innehållet i begreppet barns delaktighet som något mätbart och konkret med inspiration av Harts stege.

7. Slutsatser

Här besvaras frågeställningarna, genom att vi redovisar de slutsatser som har utkristalliserat sig för oss, efter analys, tolkning och diskussion av materialet.

7.1 Hur tolkas begreppet barns delaktighet?

Inom forskningsfältet kring barns delaktighet efterfrågas en enhetlig definition av begreppet delaktighet. Den här undersökningen leder inte fram till en gemensam definition, däremot befästs antagandet att det är en bit kvar till samsyn om vad delaktighet innebär, både i praktik och teori. Hos informanterna skiljer sig definitionen av barns delaktighet åt, en del av dem menar att det krävs aktivt inflytande i planering och genomförande för att det ska kunna kallas delaktighet, medan andra menar att det räcker med att man deltar i en aktivitet som biblioteket erbjuder. En annan tolkning är att delaktighet består av att man utför något slags skapande i samband med biblioteksbesöket, lämnar boktips eller pysslar. I något fall menar man att det inte innebär något slags aktiv handling över huvud taget, man kan som deltagare vara passiv och ändå delaktig. Vi har under arbetets gång uppnått en förståelse för att delaktighet snarare handlar om hur man förhåller sig till besökarna på biblioteket och hur lokalen utformas än att det är något mätbart. I intervju svaren kunde vi se att ett sådant perspektiv finns hos barnbibliotekarierna, som menar att deras arbete går ut på att göra biblioteket till en plats där barn känner sig hemma och välkomna.

7.2 Hur ser barnbibliotekarierna på maktförhållanden mellan barn och vuxna?

Det inbyggda maktförhållandet som finns i relationen mellan barn och vuxna, där vuxna i sina yrkesroller till exempel som barnbibliotekarier, har ett strukturellt övertag så till vida att de har ett uppdrag att utföra. För att uppnå att barnen får komma till tals och bli lyssnade på behöver barnbibliotekarierna reflektera över det förhållandet och ibland släppa kontrollen lite grann. Informanterna uttrycker att det råder ett maktförhållande mellan barn och vuxna, men även mellan barn och barn. Ansvar, menar informanterna, vilar på de vuxna att se till så att barnen ges möjlighet till delaktighet, genom att uppmuntra barn att uttrycka sina åsikter. De intervjuade barnbibliotekarierna är alla medvetna om barns underordnade ställning och de rådande och starkt befästa maktstrukturer som finns i samhället. Som förklaring till varför det som vuxen kan vara svårt att ge barn möjlighet att komma till tals ges som exempel att man inte har reflekterat över situationen, men även att det kan handla om rädsla och osäkerhet.

7.3 Vilka svårigheter och möjligheter upplever barnbibliotekarierna finns i arbetet med barns delaktighet?

Svårigheter som informanterna upplever kan vara att ens egen kompetens inte räcker till och att metoder i hur man går tillväga för att få med barn i planering och genomförande saknas. Någon menar att hon inte vågar försöka arbeta med barns delaktighet för att hon inte har kompetens nog att slutföra arbetet. Hon skulle behöva fortbildning i hur man

håller möten med och kommunicerar med barnen, på ett sätt som gör att alla får komma till tals.

Det saknas även klart uttryckta mål för arbetet. Ingen av informanterna säger att begreppet barns delaktighet är klart uttryckt som ett uppdrag i de mål- och styrdokument som finns, där hänvisas istället mer övergripande till paragraferna i barnkonventionen och idén om barns bästa som uttrycks i artikel 3. Trots att artikel 12 i barnkonventionen är en av huvudprinciperna, som ska ligga till grund för tolkningen av övriga artiklar i barnkonventionen, finns inte begreppet barns delaktighet inskrivet i styrdokumentet för barnverksamheten på biblioteken.

Representativitet är en av de svårigheter både informanter och författarna i bakgrund och tidigare forskning pekar på. En lösning på det skulle vara att tillfråga ett väldigt stort antal barn, men som beskrivits innebär folkbiblioteksverksamhetens karaktär att det är de barn som brukar besöka biblioteket som man har att fråga, men i och med att det är frivilligt att vara där kan de säga nej. För reell delaktighet menar informanterna att ett av kriterierna är att man har möjlighet att tacka nej till att bidra med sina åsikter.

Som möjligheter med arbetet för barns delaktighet anger informanterna att barn som känner att de har inflytande i biblioteksverksamheten och blir bemötta på ett bra sätt, blir mer engagerade. I längden leder det till att de blir vuxna som tar del i frågor som rör dem.

7.4 Hur manifesteras barns delaktighet i vardaglig barnverksamhet på sex folkbibliotek?

Barnbibliotekarierna strävar efter att göra det de tror att barnen vill göra, de försöker att luska i vad barnen vill. De har barnens bästa för ögonen när de planerar verksamheten. För att ta reda på vad barnen vill använder de sig av enkäter, testar vad som fungerar och använder sig av sin kompetens och erfarenhet. Iakttagelser kring vad barnen lånar är ett sätt att se vad som är önskvärt. Ibland frågar de barnen vad de skulle vilja göra. I de fall barn har tillfrågats direkt om vad de vill göra på biblioteket, har det skett genom enkäter, andra sätt som nämns är att man använder sig av "trial and error" och metod- och erfarenhetsutbyte med barnbibliotekarier på andra bibliotek. Planeringen sker utifrån barnperspektiv genom att testa vad som fungerar och vad barnen verkar tycka är roligt och intressant att göra på biblioteket.

Att barnbibliotekarierna ser på barns delaktighet som något positivt att sträva efter, betyder inte att barnverksamheten präglas av ett arbetssätt, som syftar till att ta med barn i planering såväl som genomförande. De svårigheter som tidigare nämnts som tidsbrist, att skapa relationer eftersom det är frivilligt att komma till biblioteket sätter käppar i hjulet. Genom undersökningen drar vi slutsatsen att folkbibliotekens barnverksamhet handlar om att ge barnen möjlighet till en biblioteksvistelse och verksamhet där ett barnperspektiv styr, snarare än att man arbetar utifrån barns perspektiv för att möjliggöra barns inflytande och delaktighet. Barn blir lyssnade på och respekterade av barnbibliotekarierna, men man tar inte in barnens synpunkter i planering av verksamheten.

Det uttryck för barns delaktighet som är mest konkret i barnverksamheten på de sex folkbiblioteken är inköpsförslag. En annan manifestation av barns delaktighet är att man har frågat barnen vilka böcker de vill ha med på bokprat, till film- och bokklubb. Generellt innebär det att man arbetar med barns delaktighet på motsvarande nivå sex i Harts steg, vilket innebär att barn är involverade, men det är vuxna som har planerat verksamheten.

I vissa fall kan man utläsa att man har dåligt samvete över att barns delaktighet av olika anledningar inte ryms i verksamheten. Det kan tolkas som att man har en vilja och önskan att det vore annorlunda och att barnbibliotekariearbetet skulle innefatta barns delaktighet i högre utsträckning.

Till sist kan vi konstatera att det skett en utveckling och fördjupning av vår egen syn på barns delaktighet under vårt arbete med uppsatsen. Vi har sett att det handlar om ytterligare synsätt än det att barn nödvändigtvis ska vara delaktiga i planering av aktiviteter och processer. Det handlar även om att bli medveten om vad det betyder att främja barns delaktighet. Det kan vara att utforma biblioteksmiljön och öppettiderna, att hålla sig ajour med forskning om barns liv och vad som är aktuellt i deras värld. Ytterligare ett sätt kan vara att bibliotekspersonal, inte bara barnbibliotekarier, får möjligheter att diskutera vad barns delaktighet är. På så sätt kan de utveckla insikter om vad de faktiskt redan gör men också förstå att delaktighet också hänger ihop med den människosyn man har. En kombination av dessa synsätt tror vi är en bra förutsättning för det vidare arbetet med barns delaktighet på våra folkbibliotek.

7.5 Förslag till vidare forskning

En uppföljning till den här undersökningen skulle kunna vara att intervjua barnbibliotekarier som har arbetat aktivt med barns delaktighet, för att försöka jämföra hur deras syn på barn och maktrelationerna mellan barn och vuxna skiljer sig åt. Det skulle även vara intressant att jämföra de andra variablerna, utefter intervjuguiden i den här uppsatsen. Ett annat uppslag skulle kunna vara att intervjua barn för att se hur de upplever delaktigheten.

En tredje idé som väckts under arbetets gång är hur det konkret ser ut när det gäller mål- och styrdokument i kommunerna och på folkbiblioteken, genom att göra en textanalys av innehållet i de planer som styr folkbibliotekens arbete. Textanalysen skulle kunna kombineras med att observationer utförs på barnavdelningarna, av hur barn bemöts, hur miljön är anpassad för målgruppen och vilka aktiviteter som erbjuds.

Sammanfattning

Barns delaktighet är andemeningen i artikel 12 i barnkonventionen och ett inslag som borde genomsyra all barnverksamhet. Under våra år som verksamma barnbibliotekarier har vi strävat efter och känt ett krav på att kunna göra barn delaktiga i biblioteksverksamheten, men vi har inte tyckt att vi lyckats nå fram. Efter att vi börjat läsa in oss på litteraturen kring barns delaktighet kom vi till insikten att det förmodligen inte är så enkelt som att det endast saknas metoder för arbetet med barns delaktighet. Avsaknad av metoder anges annars ofta som en tydlig förklaring till att barn inte är delaktiga i biblioteksverksamhet. Vi insåg komplexiteten i arbetet med delaktighetsprocesser och den ansenliga mängden artiklar och annat material i ämnet, ger även en hint om att det är ett komplext område.

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur barnbibliotekarierna på sex folkbibliotek förhåller sig till och arbetar med barns delaktighet i den vardagliga biblioteksverksamheten.

För att uppfylla syftet formulerade vi följande frågeställningar:

- Hur tolkas begreppet barns delaktighet?
- Hur ser barnbibliotekarierna på maktförhållanden mellan barn och vuxna?
- Vilka svårigheter och möjligheter upplever barnbibliotekarierna finns i arbetet med barns delaktighet?
- Hur manifesteras barns delaktighet i vardaglig barnverksamhet på sex folkbibliotek?

För att uppnå syftet och besvara frågeställningarna valde vi att utföra intervjuer med sex verksamma barnbibliotekarier på folkbibliotek. Som förberedelse gjorde vi testintervjuer med fyra av våra kollegor. De utfördes med färdigformulerade frågor, men det kändes allt för uppstyrt. Istället gjorde vi en intervjuguide, uppställd efter teman med anknytning till litteraturen kring barns delaktighet och påföljande stödord. Som teoretiskt ramverk använde vi teorier kring synen på barn och barndom samt om maktrelationer i arbetet med barns delaktighet.

Tolkningen av delaktighet skiljer sig från att å ena sidan innebära att man deltar som passiv åskådare i en aktivitet till att man å andra sidan ska ha varit involverad eller åtminstone tillfrågad i planering av aktiviteter på biblioteket. En del menar med delaktighet att det innebär en skapandeaktivitet av något slag.

De maktförhållanden mellan barn och vuxna som är starkt befästa i samhället, är man väl medveten om bland barnbibliotekarierna. I svaren angav man att det är viktigt att man som vuxen är medveten om förhållandet och möjliggör att barn får uttrycka sig och att deras synpunkter tas tillvara.

Den främsta svårigheten kring arbetet med att främja barns delaktighet och att ha inflytande i biblioteksverksamheten anges av informanterna vara avsaknad av tid. En annan svårighet är att folkbibliotekens besökare är där på sin fritid och inte utgör konstanta grupper. Möjligheterna att skapa de relationer och få det förtroendet som krävs för att nå reell delaktighet anser man därmed vara begränsade.

Inköp efter barns inköpsförslag är det mest frekventa och konkreta inslaget av barns delaktighet som framkommer i undersökningen. Andra manifestationer är att verksamheten planeras, så att det man som barnbibliotekarie har erfarenhet av fungerar och har uppskattats av barnen blir återkommande aktiviteter. I vissa fall har man använt sig av enkäter, men inte haft tid och möjlighet att följa upp resultatet så att det har kunnat ligga till grund för barns delaktighet. Förslag på böcker och film till bokcirklar och bokprat är andra uttryck för arbetet med att barn har inflytande i barnverksamheten. En av slutsatserna som dras är att det alltså finns metoder för att göra barn delaktiga, men att det istället är annat som gör att det är svårt.

Barnbibliotekarierna har barnkonventionen till grund för sitt arbete, men kanske mer i bakhuvudet än konkret uttryckt. I de mål- och styrdokument som finns för folkbibliotekens verksamheter är det inte klart formulerat att barns delaktighet är ett uppdrag.

Som avslutning citeras BO, som sammanfattar att:

Det gäller att ta reda på var, när, hur och i vilka frågor barn och unga kan delta. Det är också viktigt att fundera på hur vi ger barn och unga möjlighet till inflytande och delaktighet. *(Att arbeta praktiskt med barnkonventionen)*

Litteraturförteckning

Att arbeta praktiskt med barnkonventionen. Faktablad från Barnombudsmannen.
Tillgänglig i PDF

Backlund, Malin och Pettersson, Gunnel (2009), *Barnbibliotekskonsulenters arbete med barnkonventionen- en framgång?* Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 2009:65)

Barnkonventionen (*FN:s konvention om barnets rättigheter 1989*).

Barnombudsmannen rapporterar BR (2008:04), *Från beslut till praktik: Barnkonventionen i kommunala verksamheter*

Evenalm, Karin & Gäre, Annie (2010), *Barnperspektiv och barns perspektiv: kvalitativa fallstudier av förändringsarbetet på tre svenska folkbiblioteks avdelningar för barn och unga.* Masteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, Lunds universitet: Avd. för ABM och bokhistoria, 2010.

Fleming, Jennie (2012). Young People's Participation— Where Next? *Children & Society*, vol. 27, nr 6, s. 484-495

Från beslut till praktik: barnkonventionen i kommunala verksamheter. (2008). Stockholm: Barnombudsmannen

Gallagher, Michael (2008). Foucault, Power and Participation. *The International Journal of Children's rights*, vol. 16, nr 3, s. 395-406

Gillham, Bill (2008). *Forskningsintervjun: tekniker och genomförande.* 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Gustafsson, Linda (2012). *Att ingjuta mod och lust- om barns delaktighet på barnbiblioteket TioTretton.* Uppsala: Uppsala Universitet/ Institutionen för ABM. (Masteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, 2012: 559). ISSN 1650-4267

Halldén, Gunilla (2003), Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp. *Pedagogisk forskning i Sverige.* 8: 1-2, s 13-24

Hart, Roger A. (1992). *Children's participation: from tokenism to citizenship.* Florence: UNICEF

Hill, Malcolm et al. (2004). Moving the Participation Agenda Forward. *Children & Society.* Vol. 18, nr. 2, s. 77-96

James, Allison, Jenks, Chris & Prout, Alan (1998). *Theorizing childhood*. Cambridge: Polity Press

Johannessen, Asbjørn & Tufte, Per Arne (2003). *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. 1. uppl. Malmö: Liber

Johansson, Barbro (2010), "Barnbibliotekariers och forskares barnperspektiv". Ingår i Rydsjö, Kerstin, Hultgren, Frances & Limberg, Louise (red.). *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm

Nordenfors, Monica (2010). *Delaktighet - på barns villkor?*. Göteborg: Tryggare och mänskligare Göteborg.

Pramling Samuelsson, I och Sheridan, S (2003). Delaktighet som värdering och pedagogik. *Pedagogisk forskning i Sverige*. Årg. 8, Nr 1-2, s. 70-84.

På barn och ungdomars villkor - Svensk Biblioteksförerings rekommendationer för folkbibliotekens barn- och ungdomsverksamhet (2003), Stockholm: Svensk Biblioteksförening.

Rydsjö, Kerstin & Elf, Anna Carin (2007). *Studier av barn- och ungdomsbibliotek: en kunskapsöversikt*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm

Rydsjö, Kerstin, Hultgren, Frances & Limberg, Louise (red.) (2010). *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm

Sandin, Amira Sofie (2011), *Barnbibliotek och lässtimulans: delaktighet, förhållningssätt, samarbete*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Shier, Harry (2001), Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. A New Model for Enhancing Children's Participation in Decision-making, in line with Article 12.1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Children & Society*, vol 15, s. 107-117

Sinclair, Ruth (2004). Participation in practice: making it meaningful, effective and sustainable. *Children & Society*, vol 18, nr 2, s. 106-118

Stern, Rebecca (2006). *The child's right to participation: reality or rhetoric?*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet, 2006

Tjeder, Jane och Wiker, Ann-Charlotte (2012). *Att se med barns ögon - en undersökning om förändringsarbete på barnbibliotek*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 2012:01)

Trost, Jan (2010). *Kvalitativa intervjuer*. 4., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

Bilaga 1

Brev till presumtiva informanter

Hej!

Vill du delta i en studie angående barnbibliotekariers syn på barns delaktighet och inflytande på folkbibliotek?

Vi som undrar heter Anna Lagerström och Anette Lundgren och skriver just nu vår magisteruppsats i Biblioteks- och informationsvetenskap på Högskolan i Borås.

Barns delaktighet och möjlighet till inflytande är ett område som vi finner mycket intressant men som vi också upptäckt är komplext och att det behövs mer forskning kring.

Din medverkan i studien består av att delta i en intervju. Deltagandet sker anonymt och är frivilligt. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande i studien. Intervjusvaren kommer inte att kunna kopplas till enskild individ och datamaterialet kommer att behandlas konfidentiellt. Intervjun kommer att spelas in.

Intervjutillfällena planeras ske kommande veckor, senast under v 43. Varje intervju beräknas ta 60 minuter. Vi är medvetna om att ni säkert har fullt upp och att vår förfrågan kommer i senaste laget, men vi hoppas att du har blivit nyfiken på vår undersökning och vi ser fram emot att höra av dig om du vill delta.

Önskar du ytterligare upplysningar om vår studie eller har frågor kring intervjun kontakta gärna någon av oss.

Vänliga hälsningar

Anna Lagerström

Tel:

E-post:

Anette Lundgren

Tel:

E-post:

Bilaga 2

Intervjuguide

Följdfrågor

Hur tänker du då? Berätta vidare. Vad betyder det att... Nu hänger jag inte riktigt med, vill du hjälpa mig... Hur uppfattade du situationen själv just då?

Yrkesbakgrund

år som barnbibliotekarie

samma arbetsplats

aktivt val

tidigare arbetslivserfarenhet

Begrepp, vad tänker du när du hör de här orden?

inflytande

att påverka

medbestämmande

bemötande

makt

delaktighet

Allmänt- barns liv

vuxna

Bibliotek

fortbildning

delaktiga

aktivt

effekter

kollegor

vuxna

möjligheter

underlättar

hinder

uppdrag

styrdokument

kompetens

Avslutningsfråga:

Är det något du vill ta upp eller fråga mig om?